

Установа адукацыі
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ТЭХНАЛАГІЧНЫ УНІВЕРСІТЭТ»

Гісторыя Беларусі

*Рэкамендавана
вучэбна-метадычным аб'яднаннем
вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь
па хіміка-тэхналагічнай адукацыі ў якасці вучэбна-метадычнага дапаможніка
для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў
па спецыяльнасцям 1-47 01 01 «Выдавецкая справа»,
1-47 02 01 «Тэхналогія паліграфічных вытворчасцей»,
1-48 01 01 «Хімічная тэхналогія неарганічных рэчываў, матэрыялаў і вырабаў»,
1-48 01 02 «Хімічная тэхналогія арганічных рэчываў, матэрыялаў і вырабаў»,
1-48 01 04 «Тэхналогія электрахімічных вытворчасцей»,
1-48 01 05 «Хімічная тэхналогія перапрацоўкі драўніны»,
1-48 02 01 «Біятэхналогія»*

Мінск 2009

УДК 947.6:008:332.1(075.8)

ББК 63.3я73

Г51

Складальнікі:

І. У. Каляда, В. М. Астрога

Рэцэнзенты:

кафедра эканамічнай гісторыі БДЭУ

(загадчык кафедры доктар гістарычных навук *Ю. М. Бохан*);

загадчык аддзела ваеннай гісторыі і міжнародных адносін

Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

доктар гістарычных навук, прафесар *А. М. Літвін*

Усе правы на дадзенае выданне абаронены. Узнаўленне ўсёй кнігі або яе часткі не можа быць ажыццёўлена без дазволу ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт».

Гісторыя Беларусі : вучэб.-метаад. дапаможнік для Г51 студэнтаў спецыяльнасцей 1-47 01 01 «Выдавецкая справа», 1-47 02 01 «Тэхналогія паліграфічных вытворчасцей», 1-48 01 01 «Хімічная тэхналогія неарганічных рэчываў, матэрыялаў і вырабаў», 1-48 01 02 «Хімічная тэхналогія арганічных рэчываў, матэрыялаў і вырабаў», 1-48 01 04 «Тэхналогія электрахімічных вытворчасцей», 1-48 01 05 «Хімічная тэхналогія перапрацоўкі драўніны», 1-48 02 01 «Біятэхналогія» / склад. *І. У. Каляда, В. М. Астрога*. – Мінск : БДТУ, 2009. – 80 с.

ISBN 978-985-434-874-2.

Вучэбна-метадычны дапаможнік уключае змест дысцыпліны «Гісторыя Беларусі», тэматыку кантрольных работ, пытанні да заліку, спіс літаратуры. У мэтах пашырэння пазнавальных магчымасцей змяшчаюцца даты важнейшых падзей, слоўнік некаторых тэрмінаў і паняццяў, кароткія звесткі пра жыццё і дзейнасць вядомых дзеячаў гісторыі Беларусі.

УДК 947.6:008:332.1(075.8)

ББК 63.3я73

ISBN 978-985-434-874-2

© УА «Беларускі дзяржаўны
тэхналагічны ўніверсітэт», 2009

ПРАДМОВА

Вучэбна-метадычны дапаможнік прызначаны для арганізацыі самастойнай работы студэнтаў I курса завочнага факультэта хіміка-тэхналагічных спецыяльнасцей БДТУ па дысцыпліне «Гісторыя Беларусі», а таксама можа быць рэкамендаваны і для іншых спецыяльнасцей.

Задача гэтай навучальнай дысцыпліны – даць студэнтам такі аб'ём інфармацыі па роднай гісторыі, засваенне якой дазволіла б ім не толькі добра арыентавацца ва ўсіх гістарычных перыядах і спазнаць агульную логіку развіцця беларускай дзяржаўнасці, эканомікі, культуры і іншых бакоў жыцця беларускага народа, але і канкрэтызаваць веды праз знаёмства з храналагічным шэрагам важнейшых падзей айчыннай гісторыі, якія разгортваліся на фоне сусветнага гістарычнага працэсу.

У сучасных умовах развіцця беларускага грамадства і дзяржавы адбываецца фарміраванне новага тыпу асобы грамадзяніна і дзеяча, работніка і спецыяліста. Фундаментам асобы выступае сталасць светапогляду, высокі ўзровень палітычнай, прававой культуры, дасведчанасць у асноўных ідэалагічных працэсах сучаснасці, мэтах і задачах нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва, стратэгічных прыярытэтах цывілізацыйнага развіцця.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен:

- 1) аналізаваць, абагульняць, ацэньваць і тлумачыць гістарычныя факты;
- 2) выяўляць прычынна-выніковыя сувязі паміж гістарычнымі падзеямі;
- 3) супастаўляць розныя пункты погляду на асобныя гістарычныя падзеі;
- 4) працаваць з першакрыніцамі праз азнаямленне з манаграфіямі, падручнікамі і матэрыяламі сучаснага друку;
- 5) абгрунтоўваць сваю думку, прымяняць гістарычныя веды падчас аналізу праблем развіцця сучаснага грамадства;
- 6) уяўляць заканамернасці і асаблівасці гістарычнага развіцця чалавецтва, разумець, якое месца ў ім адводзіцца гісторыі Беларусі, а таксама ўклад беларускага народа ў сусветную цывілізацыю.

У структуру дадзенага дапаможніка ўваходзяць наступныя раздзелы: змест дысцыпліны, метадычныя рэкамендацыі па напісанні

кантрольнай работы, тэматыка кантрольных работ, пытанні да заліку, літаратура і храналогія важнейшых падзей гісторыі Беларусі.

Змест метадычнага дапаможніка адпавядае праграме курса «Гісторыя Беларусі». Акцэнт зроблены на аналізе праблем і пытанняў, якія з'яўляюцца ключавымі для цэласнага разумення тэматыкі курса.

Вывучэнне прапанаваных пытанняў дапаможа арыентавацца ў дастаткова вялікай колькасці інфармацыі, у шматлікіх гістарычных сюжэтах і фактах, дазволіць атрымаць трывалую базу для напісання кантрольнай работы і падрыхтоўкі да заліку.

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны ў дысцыпліну «Гісторыя Беларусі»

Метадалагічныя асновы і прынцыпы вывучэння гісторыі, яе перыядызацыя. Фармацыйны і цывілізацыйны падыходы да вывучэння гісторыі. Цывілізацыя як стадыя развіцця грамадства. Тыпы цывілізацый: традыцыйная (аграрна-рамесная), індустрыяльная, постіндустрыяльная (інфармацыйная). Прадмет вывучэння гісторыі Беларусі ў кантэксце цывілізацыйнага рэгіянальнага развіцця як складовай часткі ўсходнеславянскай і агульнаеўрапейскай гісторыі. Айчыныя гісторыяграфічныя школы. Крыніцы вывучэння гісторыі Беларусі.

Раздзел 1. Цывілізацыйная спадчына старажытнага свету, сярэдніх вякоў і Беларусь

1. Найстаражытнае насельніцтва на тэрыторыі Беларусі. Матэрыяльная і духоўная культура першабытнага грамадства. Прысвойваючая і вытворчая гаспадаркі. Пачатак рассялення славян на тэрыторыі Беларусі і славянізацыя балтаў. Усходнеславянская супольнасць.

2. Фарміраванне раннекласавага грамадства на тэрыторыі Беларусі. Грамадскі лад усходніх славян у VIII–IX стст. Развіццё феадальных адносін у Заходняй Еўропе і ўзровень сацыяльна-эканамічнага развіцця беларускіх зямель у перыяд Сярэднявечча. Феадальнае землеўладанне і гаспадарка.

3. Станаўленне раннефеадальных дзяржаўных утварэнняў усходніх славян на тэрыторыі Беларусі. Кіеўская Русь. Полацкае і Тураўскае княствы. Іх узаемаадносін з Кіевам і Ноўгарадам. Феадальная раздробленасць. Барацьба з крыжацкай агрэсіяй і набегамі ардынцаў.

4. Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя перадумовы фарміравання ВКЛ. Роля ўсходнеславянскіх зямель у працэсе дзяржаўнага будаўніцтва ў ВКЛ. Асаблівасці сацыяльна-эканамічнага развіцця беларускіх зямель у княстве. Цэнтралізатарская палітыка і ўмацаванне ўлады вялікіх князёў. Крэўская унія. Барацьба з Тэўтонскім ордэнам і саперніцтва з Маскоўскай дзяржавай. Эвалюцыя ВКЛ ад адзінаўладдзя да саслоўна-прадстаўнічай манархіі.

5. Этнічная сітуацыя на беларускіх землях у перыяд утварэння ВКЛ. Усходнеславянскі этнічны падмурак ВКЛ. Асноўныя канцэпцыі

паходжання беларускага народа, яго саманазвы. Фарміраванне этнічнай тэрыторыі беларусаў у XIV–XV стст. Эканамічныя і палітычныя фактары кансалідацыі беларускага этнасу (народнасці).

6. духоўнае жыццё ўсходніх славян у эпоху ранняга Сярэднявечча. Прыняцце хрысціянства і распаўсюджванне пісьменнасці. Асаблівасці развіцця духоўнай культуры беларускіх зямель у ВКЛ. Месца і роля беларускай культуры ў духоўным жыцці ўсходніх славян і ў агульнаеўрапейскім культурна-цывілізацыйным працэсе.

Раздзел 2. Цывілізацыйная спадчына Новага часу і Беларусь

1. Эвалюцыя форм дзяржаўнага і сацыяльна-палітычнага ладу на беларускіх землях пасля Люблінскай уніі і ўваходжання ВКЛ у склад Рэчы Паспалітай. Змены ва ўнутранай палітыцы вярхоўнай улады. Статуты ВКЛ. Працэс сацыяльнай і палітычнай кансалідацыі прывілеяваных саслоўяў.

2. Сацыяльна-эканамічнае жыццё. Аграрная рэформа 1557 г. і яе асноўныя вынікі. Сацыяльна-палітычнае развіццё гарадоў. Магдэбургскае права. Рамяство і гандлёвыя сувязі. Мануфактурная вытворчасць. Фарміраванне саслоўяў. Юрыдычнае і эканамічнае становішча сялян.

3. Асаблівасці сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі пасля ўключэння ў склад Расійскай імперыі. Асноўныя напрамкі палітыкі самадзяржаўя ў Беларусі. Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы. Адмена прыгоннага права. Шляхі развіцця капіталістычных адносін. Спецыфіка прамысловага перавароту ў Беларусі. Месца эканомікі Беларусі ва ўсерасійскім рынку. Сацыяльная палітыка расійскага самадзяржаўя. Фарміраванне пралетарыяту і буржуазіі. Узнікненне індустрыяльнага грамадства.

4. Расійскі шлях палітычнай мадэрнізацыі. Буржуазныя рэформы 60–70-х гг. XIX ст.: асаблівасці іх правядзення ў Беларусі. Шляхецкія паўстанні і іх уплыў на палітыку самадзяржаўя ў беларускіх губернях. Ідэалогія лібералізму. Народніцкі і сацыял-дэмакратычны рух у Беларусі. Афармленне агульнарасійскіх палітычных партый. Рэвалюцыя 1905–1907 гг. Пачатак парламентарызму. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. у Беларусі. Беларускі нацыянальны рух і яго роля ў рэвалюцыйным працэсе пачатку XX ст. Праекты рашэння нацыянальнага пытання. Стратэгія і тактыка палітычных партый у пытанні аб адносінах да ўлады і падчас выбару шляхоў грамадскага развіцця.

5. Этнічная структура насельніцтва Беларусі ў XVI–XVIII стст. Фарміраванне самасвядомасці беларускага народа. Эканамічныя і палітычныя фактары фарміравання беларускай нацыі ў XIX – пачатку XX ст. Афармленне беларускай нацыянальнай ідэі і яе адлюстраванне ў ідэалогіі народнікаў.

6. Асаблівасці складвання канфесійных адносін на тэрыторыі Беларусі ў XVI–XVIII стст. Брэсцкая царкоўна-рэлігійная унія. Рэфармацыя і контррэфармацыя, фарміраванне уніяцкай царквы. Канфесійная сітуацыя на беларускіх землях у XIX – пачатку XX ст. Ліквідацыя царкоўнай уніі і яе наступствы.

7. Асноўныя тэндэнцыі і дасягненні ў развіцці культуры Беларусі ў эпоху Адраджэння і Асветніцтва. Роля і месца беларускай культуры ў еўрапейскім культурна-цывілізацыйным працэсе. Зараджэнне і развіццё беларусазнаўства. Фарміраванне беларускай літаратурнай мовы. Першыя праявы беларускай нацыянальнай ідэі ў мастацкай літаратуры, гістарычных і этнаграфічных даследаваннях. Беларускае нацыянальна-культурнае адраджэнне ў пачатку XX ст.

8. Месца беларускіх зямель у геапалітычнай прасторы Еўропы ў эпоху Новага часу. Войны XVI–XVIII стст. і іх наступствы. Уключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі ў выніку падзелаў Рэчы Паспалітай. Беларусь у вайне 1812 г. Геапалітычнае становішча і сацыяльна-эканамічная сітуацыя ў Беларусі ва ўмовах Першай сусветнай вайны.

Раздзел 3. Савецкая мадэль мадэрнізацыі ў гісторыі Беларусі

1. Абвастрэнне сацыяльна-эканамічнага, палітычнага крызісу ў Расіі і расстаноўка палітычных сіл на Заходнім фронце і ў Беларусі восенню 1917 г. Барацьба агульнарасійскіх ліберальна-дэмакратычных і беларускіх нацыянальных партый і арганізацый за выбар шляхоў грамадскага развіцця Расіі і Беларусі. Роля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гістарычным лёсе беларускага народа. Устанаўленне Савецкай улады ў Беларусі. Барацьба з нямецкімі і польскімі інтэрвентамі.

2. Шляхі фарміравання беларускай дзяржаўнасці на нацыянальна-дэмакратычнай і рэвалюцыйна-класавай асновах. Пазіцыя бальшавікоў у нацыянальным пытанні. Вынікі Усебеларускага з'езда. Абвешчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі. Стварэнне беларускай савецкай дзяржаўнасці. Роля і месца БССР у складзе СССР.

3. Усталяванне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў БССР і яе асноўныя характарыстыкі. Устанаўленне аднапартыйнасці. Канстытуцыйнае афармленне савецкай палітычнай сістэмы і кіруючай ролі камуністычнай партыі. Канцэнтраванне функцый заканадаўчай, выканаўчай і судовай улады ў руках дзяржаўна-партыйнага апарата. Палітычныя рэпрэсіі 30-х гг. XX ст. Вызначэнне грамадска-палітычнага ладу ў СССР як «дзяржаўнага сацыялізму». Грамадска-палітычная сітуацыя ў БССР у першае пасляваеннае дзесяцігоддзе. Асаблівасці працэсу дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця ў другой палове 50-х–60-я гг. XX ст. Грамадска-палітычнае жыццё БССР у 70-я – першай палове 80-х гг. XX ст. Спробы мадэрнізацыі савецкай грамадска-палітычнай сістэмы падчас палітыкі перабудовы. Прычыны крызісу і распаду СССР.

4. Шляхі і метады будаўніцтва індустрыяльнага грамадства ў савецкай Беларусі. Асаблівасці ажыццяўлення новай эканамічнай палітыкі (нэпа) у БССР. Стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы індустрыяльна-аграрнага грамадства. Індустрыялізацыя. Калектывізацыя сельскай гаспадаркі. Экстэнсіўныя і інтэнсіўныя фактары развіцця эканомікі БССР у складзе адзінага гаспадарчага комплексу СССР. Курс на апераджальны рост у рэспубліцы цяжкай прамысловасці. Асноўныя тэндэнцыі індустрыяльнага развіцця БССР ва ўмовах разгортвання навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Нарастанне экалагічных праблем, у тым ліку звязаных з Чарнобыльскай тэхнагеннай аварыяй. Прычыны паступовага запавольвання тэмпаў эканамічнага росту і ўзнікнення цяжкасцей у сацыяльнай сферы.

5. Культурнае і духоўнае жыццё ў БССР. Станаўленне і развіццё савецкай беларускай культуры. Палітыка беларусізацыі. Узмацненне адміністрацыйна-партыйнага кантролю ў сферы культуры. Адносіны да рэлігіі і царквы. Дасягненні і супярэчнасці развіцця культуры і навукі ў 30-я гг. XX ст. Вынікі «культурнай рэвалюцыі» ў БССР. Асноўныя дасягненні беларускай мастацкай культуры, адукацыі, навукі ў 60–80-я гг. XX ст. Змены ў духоўным жыцці беларускага народа ў канцы 1980-х гг.

Раздзел 4. Геапалітычнае становішча Беларусі ў сярэдзіне XX ст.

1. Брэсцкая і Рыжская мірныя дамовы ў гістарычным лёсе беларускага народа. Беларускае пытанне падчас устанаўлення Версальска-Вашынгтонскай сістэмы. Беларуская эміграцыя.

2. Грамадска-палітычнае, эканамічнае, нацыянальна-культурнае становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы. Абвастрэнне супярэчнасцей паміж еўрапейскімі дзяржавамі ў канцы 30-х гг. XX ст. Мюнхенская дамова. Правал палітыкі калектыўнай бяспекі. Савецка-германская дамова аб ненападзенні 1939 г. Пачатак Другой сусветнай вайны. Вызваленне Чырвонай Арміяй Заходняй Беларусі. Аб'яднанне беларускага народа ў складзе БССР.

3. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Захоп Беларусі гітлераўскімі войскамі і ўстанаўленне фашысцкага акупацыйнага рэжыму. Дзейнасць калабарацыяністаў. Маскоўская бітва і яе роля ў разгортванні народнага супраціўлення акупантам. Кіруючая роля камуністычнай партыі ў арганізацыі партызанскага руху і падпольнай барацьбы. Сталінградская і Курская бітвы як пераломныя падзеі ў ходзе Вялікай Айчыннай вайны. Аперацыя «Баграціён». Вынікі вайны для беларускага народа і яго ўклад ў Перамогу над фашызмам.

4. Удзел БССР у заснаванні і дзейнасці Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ААН). Статус БССР у садружнасці краін свету. Роля і месца БССР на міжнароднай арэне ў перыяд канфрантацыі дзвюх грамадска-палітычных сістэм у другой палове 40-х – першай палове 80-х гг. XX ст.

Раздел 5. Суверэнная Рэспубліка Беларусь ва ўмовах глабалізацыі сусветных працэсаў

1. Нарастанне крызісу савецкай сістэмы. Распад СССР і новыя суадносіны сіл на сусветнай арэне. Утварэнне Садружнасці Незалежных Дзяржаў (СНД). Абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь. Заканадаўча-прававое афармленне дзяржаўнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь.

2. Асноўныя тэндэнцыі грамадска-палітычнага развіцця Рэспублікі Беларусь. Шляхі ўмацавання яе дзяржаўнага суверэнітэту. Увядзенне прэзідэнцкай формы кіравання. Вынікі рэспубліканскіх рэфэрэндумаў 1995, 1996, 2004 гг. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1994 г. (са зменамі і дапаўненнямі, прынятымі на рэспубліканскім рэфэрэндуме 24 лістапада 1996 г.). Шляхі і асаблівасці фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў Беларусі. Складванне шматпартыйнасці. Фарміраванне ідэалогіі беларускай дзяржавы.

3. Асноўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь. Пошук шляхоў пераходу да рыначнай эканомікі. Распрацоўка нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага эканамічнага

развіцця краіны. Станаўленне і рэалізацыя беларускай мадэлі сацыяльна арыентаванай эканомікі. Роля Усебеларускіх народных сходаў у прыняцці планаў сацыяльна-эканамічнага развіцця рэспублікі.

4. Геапалітычнае становішча Рэспублікі Беларусь. Роля Беларусі ў стварэнні і станаўленні СНД. Міжнароднае прызнанне суверэннай Рэспублікі Беларусь. Працэс стварэння Саюза Беларусі і Расіі. Месца Рэспублікі Беларусь у інтэграцыйных працэсах на постсавецкай і еўразійскай прасторы ва ўмовах глабалізацыі і нарастання пагрозы міжнароднага тэрарызму. Рэспубліка Беларусь – раўнапраўны член сусветнай супольнасці.

5. Духоўнае і культурнае жыццё беларускага народа на мяжы XX–XXI стст. Нацыянальна-культурнае адраджэнне. Далейшае фарміраванне беларускай нацыянальнай ідэі. Месца рэлігіі ў духоўным адраджэнні: узаемаадносіны дзяржавы і царквы. Роля навукі ў інфармацыйным грамадстве. Балонскі працэс і мадэрнізацыя нацыянальнай сістэмы адукацыі. Асэнсаванне гістарычнага мінулага і сучаснасці ў творах літаратуры і мастацтва.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА НАПІСАННІ КАНТРОЛЬНЫХ РАБОТ

Падрыхтоўка пісьмовай кантрольнай работы з'яўляецца неад'емнай часткай вывучэння студэнтамі-завочнікамі курса «Гісторыя Беларусі». Пісьмовая работа павінна адлюстраваць веды і ўменні, набытыя падчас самастойнай працы з падручнікамі, навуковай літаратурай і іншымі крыніцамі. Пажадана, каб у кантрольнай рабоце студэнт не толькі пераказаў змест крыніц і літаратуры па выбранай тэме, але і выказаў свой уласны погляд на пэўную гістарычную сітуацыю, падзею, дзейнасць гістарычных асоб.

Праца над кантрольнай работай пачынаецца з выбару тэмы. Вельмі важна, каб ён быў зроблены асэнсавана.

Тэму работы студэнт выбірае ў раздзеле «Тэматыка кантрольных работ» па апошняй лічбе шыфру сваёй заліковай кніжкі. Калі, напрыклад, гэтая лічба «7», то студэнт можа ўзяць любую з наступных тэм: № 7 або 17, або 27, або 37. Да кожнай тэмы прапанаваны план работы; каментарыі, што дапамогуць на дастатковым узроўні раскрыць кожнае пастаўленае пытанне; пералічаны нумары тых выданняў з раздзела «Літаратура», выкарыстанне якіх рэкамендуецца пры падрыхтоўцы кантрольнай работы. У рабоце студэнт павінен прааналізаваць пытанні тэмы, прадэманстраваць іх глыбокае веданне і разуменне, а таксама магчымасці ўмела і арганічна звязаць вывучаемыя праблемы з сучаснасцю. Зразумела, што зварот да іншых крыніц падтрымліваецца.

Патрабаванні да афармлення кантрольнай работы. Аб'ём работы павінен складаць 20–24 старонкі вучнёўскага сшытка. Абавязкова павінны быць прыведзены назва работы і план. Структура кантрольнай работы звычайна ўключае ўводзіны, асноўную частку (адказы на пытанні, пералічаныя ў плане), заключэнне і спіс выкарыстанай літаратуры. Ва ўводзінах паведамляецца мэта дадзенай работы і фармулююцца задачы, вырашэнне якіх неабходна для яе дасягнення. У асноўнай частцы раскрываецца змест даследуемай праблемы, прыводзяцца неабходныя гістарычныя факты, статыстычныя звесткі і г. д. Па кожнаму пытанню робяцца кароткія высновы, у заключэнні – па тэме ў цэлым.

Пры выкладанні матэрыялу важна вытрымаць храналогію развіцця падзей, нельга дапускаць паўторы і лагічныя супярэчнасці. Пры выказванні пэўнага палажэння спачатку фармулюецца тэзіс, які

затым падцвярджаецца сістэмай аргументаў (цытатамі, статыстычнымі звесткамі, дакладна ўстаноўленымі фактамі і г. д.).

Спіс выкарыстанай літаратуры складаецца ў алфавітным парадку і змяшчаецца ў канцы кантрольнай работы. У яго ўключаюцца літаратура і крыніцы, з якімі студэнт непасрэдна працаваў. Выхадныя дадзеныя кожнага выдання прыводзяцца поўнасьцю. Напрыклад:

1. Галубовіч, В. Г. Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветных цывілізацый: вучэб. дапаможнік / пад. рэд. В. Г. Галубовіча і Ю. М. Бохана. – Мінск: Экаперспектыва, 2005. – 590 с.

2. Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне, 1941–1945: энцыклапедыя. – Мінск: БЕЛТА, 1990. – 540 с.

Матэрыялы крыніц, факты, узятыя з навуковай літаратуры і прыведзеныя ў рабоце, павінны суправаджацца спасылкамі на выкарыстаную літаратуру. У тэксце ўказваецца нумар той крыніцы, на якую спасылаецца аўтар.

Пажадана кантрольную работу прадстаўляць у рукапісным выглядзе (почырк павінен быць разборлівы). Старонкі абавязкова нумаруюцца, на кожнай з іх пакідаецца поле для заўваг выкладчыка.

Пасля паспяховага выканання пісьмовай работы студэнт дапускаецца да яе абароны. Падрыхтоўка кантрольнай работы і суб'ядванне па яе тэме з'яўляюцца абавязковымі і папярэднічаюць заліку па гісторыі Беларусі.

ТЭМАТЫКА КАНТРОЛЬНЫХ РАБОТ

Тэма 1. Гісторыя як навука. Метадалагічныя асновы, прынцыпы і метады вывучэння гісторыі

План

1. Прадмет вывучэння гісторыі Беларусі ў кантэксце цывілізацыйнага і рэгіянальнага развіцця.

2. Метадалагічныя асновы і прынцыпы вывучэння гісторыі. Гістарычная перыядызацыя.

3. Фармацыйны і цывілізацыйны падыходы да вывучэння гісторыі.

Пачаць разгляд дадзенай тэмы неабходна з вызначэння ролі гісторыі як важнага духоўнага рэсурса сучаснага грамадства. Трэба спыніцца на тым, што гісторыя – навука комплексная, інтэгральная і вывучае ўсю сукупнасць з’яў грамадскага жыцця на працягу ўсёй гісторыі чалавецтва. Паказаць, што прадметам вывучэння з’яўляюцца асаблівасці і агульныя заканамернасці гістарычнага развіцця Беларусі. Раскрыць месца і ролю гістарычнай навукі ў сучасным грамадстве: яе тэарэтыка-пазнавальныя, практычна-палітычныя, патрыятычна-выхаваўчыя функцыі.

Пры разглядзе другога пытання трэба раскрыць метадалогію і метады навуковага даследавання (агульнанавуковыя, уласнагістарычныя і спецыяльныя), сутнасць прынцыпаў аб’ектыўнасці, гістарызму, сістэмнага і каштоўнаснага падыходаў, а таксама розныя падыходы да перыядызацыі гісторыі.

Пры адказе на трэцяе пытанне даць вызначэнне тэрмінам «грамадска-эканамічная фармацыя» і «цывілізацыя», назваць асаблівасці фармацыйнага і цывілізацыйнага падыходаў да вывучэння гісторыі, іх станоўчыя моманты і недахопы.

Літаратура

[24, 55, 57, 81, 92]

Тэма 2. Старажытныя цывілізацыі і беларускія землі ў архаічную эпоху і эпоху ранняга Сярэднявечча

План

1. Першыя цывілізацыі ў свеце і іх спадчына. Даіндаеўрапейскі перыяд этнічнай гісторыі Беларусі.

2. Індаеўрапейцы. Балты. Пачатак рассялення славян на тэрыторыі Беларусі.

3. Грамадскі лад і гаспадарчая дзейнасць усходніх славян у перыяд ранняга Сярэднявечча (VI–VIII стст.).

Раскрываючы першае пытанне, неабходна спачатку спыніцца на праблеме паходжання чалавека (назваць асноўныя тэорыі), вызначыць стадыі антрапасацыягенезу, указаць перыядызацыю гісторыі першабытнага грамадства. Даць характарыстыку даіндаеўрапейскаму перыяду этнічнай гісторыі Беларусі, паказаць асаблівасці матэрыяльнай і духоўнай культуры першабытнага грамадства, расказаць аб з’яўленні першых цывілізацый у свеце.

У другім пытанні расказаць пра першыя вядомыя перасяленні народаў, з’яўленне індаеўрапейцаў і археалагічныя культуры на тэрыторыі Усходняй Еўропы ў пачатку I тыс. н. э. Асаблівую ўвагу ўдзяліць пачатку рассялення славян на тэрыторыі Беларусі, вынікам асіміляцыі славян з балтамі і фіна-уграмі, характарыстыцы буйных усходнеславянскіх плямён (крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў).

Пры разглядзе грамадскага ладу і гаспадарчай дзейнасці ўсходніх славян у перыяд ранняга Сярэднявечча паказаць асноўныя заняткі і іх эвалюцыю, прычыны з’яўлення прыватнай уласнасці і маёмаснай няроўнасці, раскрыць фарміраванне палітычнай арганізацыі і органаў кіравання. Ахарактарызаваць ваенную дэмакратыю як прамежкавую прыступку да стварэння класавага грамадства і дзяржавы.

Літаратура

[16, 19, 23, 24, 26, 52, 53, 55, 56, 78, 84, 89, 92, 101, 112, 119, 121]

Тэма 3. Станаўленне хрысціянскай цывілізацыі ў Еўропе і Беларусі (IX – першая палова XIII ст.)

План

1. Станаўленне еўрапейскай сярэднявечнай цывілізацыі. Феадальныя адносіны ў Заходняй Еўропе.

2. Кіеўская Русь. Першыя раннефеадальныя дзяржаўныя фарміраванні на тэрыторыі Беларусі. Полацкае і Тураўскае княствы і іх сацыяльна-палітычны лад.

3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё беларускіх зямель у IX – першай палове XIII ст.

Спачатку трэба вызначыць тры этапы развіцця заходнееўрапейскага грамадства у перыяд Сярэднявечча, вылучыць найбольш важныя ўласцівыя яму рысы сацыяльна-эканамічнага і палітычнага развіцця. Неабходна спыніцца на прычынах заняпаду Рымскай імперыі, разгледзець утварэнне хрысціянска-варварскіх дзяржаў у Заходняй Еўропе і развіццё феадальных адносін (паказаць, як адбывалася фарміраванне феадальнай уласнасці на зямлю і станаўленне асноўных класаў феадальнага грамадства).

У другім пытанні звярнуць увагу на канцэпцыі паходжання Кіеўскай Русі, яе палітычны лад і развіццё феадальных адносін. Паказаць, як еўрапейскія тэндэнцыі фарміравання дзяржаўнасці паўплывалі на беларускія землі – утварэнне Полацкага і Тураўскага княстваў. Вызначыць адметнасці грамадска-палітычнага ўкладу ў Тураўскім княстве. Расказаць пра палітычнае развіццё беларускіх зямель падчас феадальнай раздробленасці.

Ахарактарызаваць сацыяльна-эканамічнае развіццё заходніх зямель Русі ў IX – першай палове XIII ст. (паказаць зараджэнне раннефеадальных адносін, існаванне розных эканамічных укладаў, асноўныя заняткі насельніцтва, звярнуць увагу на аддзяленне рамяства ад сельскай гаспадаркі, працэс узнікнення гарадоў, рамяства і гандлю).

Літаратура

[3, 16, 19, 23, 24, 26, 32, 46, 52, 53, 55, 56, 65, 75, 81, 83, 91, 92, 101, 112, 140, 143, 152]

Тэма 4. Культура Беларусі ў старажытнасці і раннім Сярэднявеччы

План

1. Язычніцкая культура дахрысціянскай Беларусі.
2. Распаўсюджванне хрысціянства ў Заходняй Еўропе і прыняцце яго на беларускіх землях. Пашырэнне пісьменнасці. Рэлігійна-асветніцкая дзейнасць Е. Полацкай і К. Тураўскага.
3. Новыя з’явы ў развіцці архітэктуры. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, рамёствы.

Вызначыць асаблівасці духоўнай культуры дахрысціянскага насельніцтва. Даць паняцце язычніцтву, назваць асноўных язычніцкіх багоў, культы, якія шанавалі нашы продкі, і галоўныя святы славян. Расказаць пра міфалагічныя ўяўленні старажытных людзей (касмалагічныя і антрапалагічныя міфалагічныя сістэмы).

У адказе на другое пытанне трэба растлумачыць прычыны прыняцця хрысціянства, паказаць яго ўплыў на духоўнае жыццё ўсходніх славян. Пэўную ўвагу ўдзяліць распаўсюджванню пісьменства і адукацыі на базе кірылічнага алфавіта, з'яўленню твораў хрысціянскай і антычнай літаратуры. Назваць помнікі пісьменнасці Беларусі X–XIII стст., расказаць пра дзейнасць Е. Полацкай і К. Тураўскага.

Адзначыць важнае месца архітэктуры ў шматграннай культуры Беларусі (ахарактарызаваць асаблівасці Полацкай, Гродзенскай і Смаленскай архітэктурных школ), назваць прыклады каменных пабудов таго часу. Падкрэсліць высокі ўзровень выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, галоўнымі жанрамі якога былі манументальны жывапіс, іканапіс і кніга-мініяцюра; засяродзіць увагу на развіцці рамяства.

Літаратура

[25, 27, 28, 29, 36, 37, 38, 45, 55, 58, 62, 73, 100, 105, 107, 134, 139, 145, 153]

Тэма 5. Геапалітычная сітуацыя ў Еўропе ў XIII – першай палове XVI ст. Беларускія землі ў складзе Вялікага княства Літоўскага

План

1. Эвалюцыя феадалізму і змены геапалітычнай сітуацыі ў Еўропе. Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя перадумовы фарміравання Вялікага княства Літоўскага.

2. Утварэнне і ўмацаванне Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Усходнеславянскі падмурак ВКЛ. Крэўская унія.

3. Дынастычная і рэлігійная барацьба ў другой палове XIV–XVI стст.

Пры разглядзе першага пытання паказаць панаванне феадальнай сістэмы, вызначыць яе характэрныя рысы. Адзначыць, што адным з арганічных феноменаў развіцця еўрапейскага феадалізму з'яўляецца феадальная раздробленасць, і адначасова падкрэсліць, што статус агульнаеўрапейскай з'явы з XIII–XIV стст. набывае кансалідацыя дзяржаў і цэнтралізатарская палітыка іх кіраўнікоў. Асноўную ўвагу звярнуць на сацыяльна-эканамічныя і палітычныя перадумовы фарміравання Вялікага княства Літоўскага (у тым ліку вызначыць уплыў знешняга фактару: пагроза мангола-татарскага

нашэсця, барацьба з галіцка-валынскімі князямі і рыцарскімі ордэнамі, пагроза польскай экспансіі).

Назваць асноўныя канцэпцыі ўтварэння ВКЛ. Падкрэсліць, чаму менавіта Навагрудак стаў цэнтрам збора зямель у адну дзяржаву. Адказаць на пытанні: што спрыяла ўмацаванню і пашырэнню межаў княства Літоўскага? Якім чынам (шляхамі) і за кошт якіх тэрыторый адбывалася гэта пашырэнне? Ацаніць прычыны і ўмовы заключэння Крэўскай уніі.

У трэцім пытанні трэба вызначыць асноўныя прычыны дынастычнай барацьбы, адзначыць яе выразную рэлігійную афарбоўку, сутнасць Востраўскага пагаднення 1392 г., а таксама Гарадзельскай уніі 1413 г. Разгледзець прычыны, ход і вынікі грамадзянскай вайны 1432–1436 гг.

Літаратура

[1, 8, 16, 22, 24, 26, 46, 57, 66, 81, 97, 112, 114, 146]

Тэма 6. Палітычна-прававая сістэма Вялікага княства Літоўскага

План

1. Арганізацыя дзяржаўнага кіравання і сацыяльна-палітычны лад княства.
2. Сістэма мясцовага кіравання. Магдэбургскае права.
3. Фарміраванне агульнай прававой сістэмы. Статуты 1529, 1566 гг. Судовая рэформа 1564–1566 гг.

Паказаць эвалюцыю дзяржаўнага ладу ВКЛ ад неабмежаванай манархіі да манархіі парламенцкага тыпу (даць характарыстыку вышэйшым органам улады і кіравання: князь, паны-рада і сойм; вызначыць пытанні, што тычыліся іх кампетэнцыі; назваць пасады вышэйшых асоб у дзяржаве, указаць іх паўнамоцтвы і механізм прызначэння; выявіць прадстаўнікоў беларускіх знатных родаў, прадстаўленых у органах цэнтральнай улады).

Падчас разгляду другога пытання звярнуць увагу на тое, што ў пачатку свайго станаўлення Вялікае княства Літоўскае характарызавалася федэратыўнасцю зямель, і розныя яе часткі мелі розную ступень падпарадкаванасці цэнтру. Затым раскажаць пра уніфікацыю права і сістэмы кіравання, раскрыць сутнасць адміністрацыйнай рэформы 1565–1566 гг. Вызначыць палажэнні магдэбургскага права, назваць

асноўныя органы гарадскога самакіравання, раскрыць наступныя тэрміны (магістрат, рада, лава, ратуша, войт, бурмістр, юрыдыка).

Разгледзець пачатак кадыфікацыі права, вызначыць ролю статутаў 1529 і 1566 гг. у фарміраванні прававой сістэмы ВКЛ. Раскрыць сутнасць судовай рэформы (стварэнне судовых паветаў і разгалінаванай сістэмы судаў: вялікакняжацкі, гродскі, падкаморскі, копны, земскі і інш.).

Літаратура

[1, 4, 8, 10, 12, 13, 22, 46, 57, 66, 97, 125, 126, 150, 157, 158]

Тэма 7. Знешняя палітыка Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага (XIII – першая палова XVI ст.)

План

1. Барацьба з крыжакамі.
2. Уклад ВКЛ у барацьбу з татарскімі ханствамі.
3. Саперніцтва з Маскоўскай дзяржавай.

Разгледзець змены ў геапалітычнай сітуацыі Еўропы ў пачатку XIII ст. Ахарактарызаваць палітыку полацкіх князёў у Прыбалтыцы, агрэсію крыжакоў у адносінах да балтаў і славян. Вызначыць асноўныя накірункі знешняй палітыкі Вялікага княства Літоўскага. Падрабязна паказаць барацьбу ВКЛ з крыжацкімі ордэнамі (пералічыць асноўныя бітвы і іх вынікі, ролю князя Вячкі, Д. Гарадзенскага і інш., асобна спыніцца на Вялікай вайне 1409–1411 гг. ВКЛ і Польшчы супраць Тэўтонскага ордэна, вызначыць значэнне Грунвальдскай бітвы).

Спыніць увагу на паходах мангола-татар на Усходнюю Еўропу. Адказаць на пытанне: ці было ўстаноўлена іга мангола-татараў на тэрыторыі Беларусі? Назваць найбольш буйныя бітвы з ардынцамі на беларускіх землях, іх вынікі; даць характарыстыку ўзаемаадносін ВКЛ з Крымскім ханствам у XIV–XVI стст. Ацаніць уклад князёў ВКЛ у барацьбу са знешнімі ворагамі.

У трэцім пытанні разгледзець, як складваліся ўзаемаадносіны з Маскоўскім княствам, як вялася барацьба за спадчыну Кіеўскай Русі, вынікі паходаў Альгерда на Усход. Ахарактарызаваць адносіны паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай у канцы XV – пачатку XVI ст.

Літаратура

[1, 8, 16, 22, 23, 29, 53, 57, 66, 68, 83, 128, 134, 139]

Тэма 8. Сацыяльна-эканамічнае развіццё беларускіх зямель у складзе Вялікага княства Літоўскага

План

1. Станаўленне фальваркава-панскай гаспадаркі. Аграрная рэформа Жыгімонта II Аўгуста 1557 г.
2. Этапы масавага запрыгоньвання сялян.
3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё гарадоў. Рамяство і гандлёвыя сувязі.

Пры разглядзе гэтай тэмы неабходна спыніцца на фарміраванні феадальных пазямельных адносін у ВКЛ (формах феадальнай уласнасці, феадальных правоў і абавязкаў). Падкрэсліць, што развіццё таварна-грашовых адносін выклікала неабходнасць удасканаліць феадальную сістэму гаспадарання і паступова перайсці да вытворчасці прадукцыі на продаж. Даць адзначэнне паняццяў «натуральная гаспадарка» і «фальварак». Акрэсліць прычыны, мэты, сутнасць і вынікі аграрнай рэформы Жыгімонта II Аўгуста.

У другім пытанні пералічыць асноўныя катэгорыі сялян і іх галоўныя павіннасці. Вызначыць, на якой падставе і як змяняўся прававы статус сялян. Якія юрыдычныя дакументы акрэслілі асноўныя этапы запрыгоньвання сялянства?

Ахарактарызаваць развіццё феадальных гарадоў як цэнтраў рамяства і гандлю: назваць іх агульную колькасць і вызначыць самыя буйныя, даць паняцце мястэчкам, вылучыць асноўныя крыніцы папаўнення гарадскога насельніцтва, расказаць пра развіццё цэхаў і ўзнікненне купецкіх карпарацый (брацтваў ці гільдый), назваць прадметы экспарту і імарту, асноўныя гандлёвыя шляхі.

Літаратура

[3, 22, 24, 26, 52, 60, 61, 66, 84, 95, 120, 154, 155]

Тэма 9. Месца і роля беларускай культуры ў духоўным жыцці ўсходніх славян і агульнаеўрапейскім культурна-цывілізацыйным працэсе (XIII–XVI стст.)

План

1. Фарміраванне беларускага этнасу. Асноўныя канцэпцыі яго паходжання і назвы «Белая Русь».

2. Развіццё старажытнабеларускай мовы, літаратуры, летапісання.
3. Ідэй эпохі Адраджэння ў Беларусі. Узнікненне кнігадрукавання.
4. Асноўныя тэндэнцыі ў развіцці архітэктуры і выяўленчага мастацтва.

Даць характарыстыку этнічным працэсам на беларускіх землях, адзначыць, што ў канцы XIII–XVI стст. адбываецца фарміраванне беларускай народнасці (даць вызначэнне гэтага тэрміну, вылучыць умовы і фактары працэсу, разгледзець утварэнне этнічнай тэрыторыі, мовы, спецыфічныя рысы матэрыяльнай і духоўнай культуры, развіццё самасвядомасці, менталітэту. Спыніцца на тым, якія ўжываліся этнонімы (саманазвы) у дачыненні да насельніцтва Беларусі). Раскрыць сутнасць асноўных канцэпцый паходжання беларускага этнасу і назвы «Белая Русь».

У адказе на другое пытанне разгледзець развіццё старабеларускай літаратурнай мовы, асаблівасці гаворкі насельніцтва Беларусі, ахарактарызаваць асноўныя тыпы пісьмовых беларускамоўных помнікаў (юрыдычна-дзелавых, свецка-мастацкіх, канфесійных). Спыніцца на творчасці М. Гусоўскага і развіцці летапісання (назвах вядомых летапісаў і часе іх напісання, галоўных тэмах і ідэях, эвалюцыі летапісання).

У трэцім пытанні выявіць адметныя рысы эпохі Адраджэння, паведаміць пра актывізацыю міжнародных кантактаў ВКЛ у канцы XV ст., пранікненне гуманістычных ідэй італьянскага Рэнесансу. Адзначыць, што галоўным дасягненнем культуры ў гэты перыяд было ўзнікненне і станаўленне кнігадрукавання (спыніцца на дзейнасці Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага і інш.).

Вызначыць уплыў ідэй Рэнесансу на архітэктуру (асноўныя тыпы пабудоў, стыль, прыклады помнікаў) і мастацтва (іканапіс, сармацкі партрэт, кніжная графіка).

Літаратура

[15, 16, 22, 23, 25, 27, 38, 50, 56, 59, 64, 73, 86, 87, 100, 105, 108, 113, 124, 135, 137, 145, 153]

Тэма 10. Пачатак Новага часу. Беларусь у складзе Рэчы Паспалітай

План

1. Эканамічныя і палітычныя перамены ў Еўропе ў XVI–XVII стст.

2. Люблінская унія 1569 г.: прычыны і змест. Дзяржаўна-прававое становішча княства ў складзе Рэчы Паспалітай.

3. Асаблівасці фарміравання канфесійных адносін на тэрыторыі Беларусі. Рэфармацыя і контррэфармацыя. Брэсцкая царкоўная унія і яе наступствы.

У пачатку тэмы ахарактарызаваць эканамічныя і палітычныя перамены ў Еўропе ў XVI–XVII стст.: зараджэнне капіталістычных адносін, сучаснай навукі, рэвалюцыі Новага часу, утварэнне каланіяльнай сістэмы.

Падчас адказу на другое пытанне асноўную ўвагу засяродзіць на прычынах (знешнепалітычных і ўнутрыпалітычных з боку Вялікага княства Літоўскага і Каралеўства Польскага) і ўмовах Люблінскай уніі 1569 г. Ахарактарызаваць дзяржаўны лад, органы ўлады і кіравання Рэчы Паспалітай, вызначыць месца ВКЛ у палітычнай сістэме новай дзяржавы. Раскрыць сутнасць барацьбы часткі шляхты і магнатаў, якія не ўспрынялі унію, за захаванне самастойнасці ВКЛ.

Вызначыць асаблівасці фарміравання канфесійных адносін на тэрыторыі Беларусі ва ўмовах стварэння поліэтнічнай дзяржавы; даць адзначэнне рэфармацыі і контррэфармацыі, вызначыць іх сутнасць, храналагічныя рамкі і наступствы. Адказаць на пытанні: чым было выклікана стварэнне уніяцкай царквы, у чым заключаліся асноўныя рашэнні Берасцейскага царкоўнага сабора і як успрыняла асноўная частка грамадства ўвядзенне уніі?

Літаратура

[1, 3, 4, 13, 14, 26, 34, 43, 46, 51, 52, 67, 83, 92, 107, 113]

Тэма 11. Месца і роля Рэчы Паспалітай у еўрапейскай геапалітыцы XVII – пачатку XVIII ст.

План

1. Барацьба за першынства ва Усходняй Еўропе: супрацьстаянне Рэчы Паспалітай і Маскоўскай дзяржавы ў пачатку XVII ст.

2. Змяненне становішча Рэчы Паспалітай на міжнароднай арэне ў выніку Трыццацігадовай вайны 1618–1648 гг. Казацка-сялянская вайна 1648–1651 гг. у Беларусі.

3. Беларусь у час вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654–1667 гг.

4. Становішча беларускіх зямель у час Паўночнай вайны 1700–1721 гг. Наступствы войнаў.

У першым пытанні звярнуць увагу на тыя абставіны, што прывялі да абвастрэння супярэчнасцей паміж Маскоўскай дзяржавай і Рэччу Паспалітай у пачатку XVII ст. (смутны час, дынастычны крызіс у Расіі, Ілжэдзімітрый I, Ілжэдзімітрый II, прамая інтэрвенцыя Рэчы Паспалітай у Маскоўскую дзяржаву 1609–1618 гг.), народнае апалчэнне, Палянаўскі мір 1634 г.).

Раскрываючы другое пытанне, неабходна прааналізаваць, чым была выклікана Трыццацігадовая вайна ў Еўропе, якія сілы ўдзельнічалі ў ёй, умовы Вестфальскага мірнага дагавора 1648 г. і змяненне міжнародных адносін у выніку яго падпісання. Другая частка пытання прадугледжвае разгляд наступных праблем: абвастрэнне сацыяльна-палітычных адносін на ўкраінскіх і беларускіх землях у першай палове XVII ст., паўстанне ва Украіне пад кіраўніцтвам Б. Хмяльніцкага, паспяховыя дзеянні казацка-сялянскіх сіл на беларускіх землях восенню 1648 г., бітвы пад Лоевам у 1649 г. і 1651 г., Белацаркоўскі дагавор 1651 г.

Пры разглядзе трэцяга пытання патрэбна звярнуць увагу на наступнае: прычыны вайны 1654–1667 гг., яе сувязь з папярэднімі падзеямі (казацка-сялянскай вайной); акупацыю беларускіх зямель рускімі войскамі і стаўленне да іх мясцовага насельніцтва; Андрусаўскае перамір'е 1667 г.

Адказ на чацвёртае пытанне прадугледжвае засяроджванне ўвагі на такіх пытаннях: прычыны Паўночнай вайны, галоўныя дзеючыя сілы, што прымусілі Рэч Паспалітую ўвязацца ў вайну. Акрамя таго, неабходна прааналізаваць, як вынікі азначаных войнаў уздзейнічалі на эканамічнае, палітычнае і культурнае развіццё беларускіх зямель.

Літаратура

[3, 16, 19, 24, 26, 29, 55, 57, 83, 92, 129, 134]

Тэма 12. Сацыяльна-эканамічнае становішча Беларусі ў складзе Рэчы Паспалітай (другая палова XVII–XVIII стст.)

План

1. Гаспадарчае аднаўленне. Стан памешчыцкай і сялянскай гаспадаркі, асноўныя павіннасці сялян. Узнікненне вотчынных мануфактур.
2. Развіццё гарадоў. Рамяство і гандлёвыя сувязі.

3. Абвастрэнне сацыяльных супярэчнасцей. Паўстанне ў Крычаўскім старостве 1740–1744 гг.

4. Эканамічны ўздым у Беларусі ў другой палове XVIII ст. Спробы эканамічнай рэформы.

У першым пытанні патрэбна асэнсаваць наступныя праблемы: спробы пераадолець гаспадарчы крызіс у выніку войнаў XVII–XVIII стст., узрастанне эксплуатацыі прыгонных сялян, рост землёўладання свецкіх магнатаў, развіццё вотчынных мануфактур.

Пры разглядзе другога пытання перш за ўсё трэба адзначыць, што ў выніку разбуральных войнаў гарады і мястэчкі Беларусі апынуліся ў заняпадзе; неабходна адлюстраваць асноўныя супярэчнасці беларускага горада (маёмасная няроўнасць, шматнацыянальны склад мяшчан і інш.); паведаміць пра з’яўленне промыслаў і будаўніцтва новых шляхоў зносін.

Падчас адказу на трэцяе пытанне пералічыць тыя акалічнасці, якія прывялі да абвастрэння сацыяльных супярэчнасцей у Рэчы Паспалітай, абзначыць, у чым праявілася гэта абвастрэнне, што стала штуршком для пачатку аднаго з буйных сялянскіх рухаў у XVIII ст. – паўстання ў Крычаўскім старостве, яго вынікі.

Адказ на чацвёртае пытанне пачаць з таго, што ў другой палове XVIII ст. у Рэчы Паспалітай намаганнямі часткі прагрэсіўна настроенай знаці распачынаецца гаспадарчая мадэрнізацыя (з’яўленне мануфактур, паляпшэнне транспартных шляхоў, прыцягненне ў краіну замежных інвестыцый); змяняецца становішча сялянства (перавод у разрад арандатараў-чыншавікоў, павелічэнне сялянскіх надзелаў, стварэнне сістэмы страхавання і інш.); пакладзены пачатак працэсу разлажэння беларускай вёскі.

Літаратура

[3, 16, 19, 24, 52, 53, 56, 60, 61, 79, 81, 92, 95, 112, 154]

Тэма 13. Палітычны крызіс Рэчы Паспалітай і падзелы яе тэрыторыі

План

1. Прычыны палітычнага крызісу Рэчы Паспалітай. Першы падзел яе тэрыторыі.

2. Спробы правядзення рэформаў. Канстытуцыя 3 мая 1791 г. Другі падзел Рэчы Паспалітай.

3. Паўстанне пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі. Трэці падзел Рэчы Паспалітай.

У адказе на першае пытанне неабходна прасачыць, якія ўнутраныя і знешнія фактары абумовілі палітычны крызіс Рэчы Паспалітай; звярнуць увагу на дзейнасць «Фаміліі» – групы прыхільнікаў палітычных і эканамічных рэформаў; адлюстраваць барацьбу шляхецкіх канфедэрацый (Торуньская, Слуцкая, Барская), зрабіць заключэнне, што ўсё пералічанае прывяло да першага падзелу Рэчы Паспалітай.

У другім пытанні прааналізаваць спробы ўдасканалення палітычнага і эканамічнага становішча дзяржавы, распачатыя пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай (стварэнне Пастаяннай Рады, Адукацыйнай камісіі, ажыццяўленне гаспадарчай мадэрнізацыі, павелічэнне арміі); вынікі дзейнасці Чатырохгадовага сейма (1788–1792 гг.), гістарычнае значэнне Канстытуцыі (3 мая 1791 г.); растлумачыць прычыны няўдач падобнага рэфармавання. Другі падзел Рэчы Паспалітай.

Падчас адказу на трэцяе пытанне вызначыць мэты паўстання, яго органы кіравання, раскрыць сутнасць «Паланецкага універсала», абзначыць сацыяльную базу, назваць асноўныя баявыя дзеянні, прычыны паражэння і вынікі паўстання пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі. Вызначыць ролю постацей Т. Касцюшкі і Я. Ясінскага ў паўстанні 1794 г.

Літаратура

[3, 16, 24, 26, 33, 46, 54, 57, 74, 92, 101, 112, 139, 148, 158, 159]

Тэма 14. Уплыў эпохі Асветніцтва на сусветную і айчынную культуру (другая палова XVI–XVIII стст.)

План

1. Айчынная культура напярэдадні эпохі Асветніцтва. Асаблівасці развіцця адукацыі і навукі.

2. Літаратура і грамадская думка (А. Філіповіч, М. Смятрыцкі, С. Полацкі, К. Лышчынскі, І. Капіевіч, Г. Каніскі).

3. Першыя айчынныя свецкія тэатры. Барока і класіцызм у мастацтве Беларусі.

У адказе на першае пытанне неабходна адзначыць трывалыя кантакты мясцовага грамадства з культурным і навуковым асяроддзем тагачаснай Заходняй Еўропы; уплыў ідэй Асветніцтва на развіццё адукацыі (рэформа С. Канарскага, свецкія вучылішчы, Адукацыйная

камісія, Галоўная школа ВКЛ); эвалюцыю айчыннай навукі (асветніцкія канцэпцыі А. Нарушэвіча, Т. Млоцкага).

У другім пытанні звярнуць увагу на абмежаванне функцый беларускай мовы, з'яўленне новых літаратурных жанраў, вылучыць асноўныя ідэі грамадскай думкі, раскрыць уклад у развіццё культуры А. Філіповіча, М. Смятрыцкага, С. Полацкага, К. Лышчынскага, І. Капіевіча, Г. Каніскага.

Далей у трэцім пытанні неабходна прасачыць, як пад уплывам Асветніцтва адбывалася развіццё свецкай культуры ў тэатральным жыцці, якія новаўвядзенні тут назіраліся; асвятліць асаблівасці ўваблення ў архітэктуры і выяўленчым мастацтве Беларусі такіх мастацкіх стылей, як барока і класіцызм.

Літаратура

[16, 25, 27, 38, 52, 53, 55, 58, 62, 73, 82, 86, 93, 100, 105, 107, 113, 116, 123, 137, 139, 145, 150, 153]

Тэма 15. Беларусь у складзе Расійскай імперыі ў час фарміравання індустрыяльнай цывілізацыі (канец XVIII – першая палова XIX ст.)

План

1. Прамысловая рэвалюцыя і пачатак зацвярджэння індустрыяльнага грамадства ў Заходняй Еўропе і ЗША.

2. Палітыка расійскага царызму на беларускіх землях пасля ўключэння іх ў склад Расійскай імперыі. Асаблівасці сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў першай палове XIX ст.

3. Беларусь у вайне 1812 г.

4. Зараджэнне рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні ў грамадскім руху Беларусі. Паўстанне 1830–1831 гг. і яго наступствы.

У першым пытанні растлумачыць сутнасць наступных паняццяў: прамысловая рэвалюцыя, індустрыяльнае грамадства. Чым былі абумоўлены прамысловыя рэвалюцыі і якія змены ў выніку іх адбыліся ў сацыяльна-эканамічным і палітычным развіцці краін Заходняй Еўропы і ЗША?

У адказе на другое пытанне ахарактарызаваць асноўныя напрамкі ўнутранай палітыкі расійскага ўрада ў Беларусі ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. (адміністрацыйны падзел, стварэнне органаў

кіравання і суда, адносіны да шляхты, сацыяльная і канфесіянальная палітыка); раскрыць асаблівасці эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларусі ў першай палове XIX ст. (пранікненне элементаў капіталізму ў сельскую гаспадарку, рэформа ў дзяржаўнай вёсцы, інвентарная рэформа); назваць станоччыя і адмоўныя вынікі ўваходжання беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі.

Трэцяе пытанне патрабуе аналізу становішча Расіі напярэдадні вайны (пасля падпісання Тыльзіцкага міру (1807 г.) паміж Расіяй і Францыяй, яе падрыхтоўку да вайны), становішча Беларусі ў час вайны (баявыя дзеянні ў Беларусі летам – восенню 1812 г., палітыка акупацыйнай адміністрацыі на беларускіх землях), вынікаў вайны.

Падчас адказу на чацвёртае пытанне неабходна звярнуць увагу на дзейнасць тайных таварыстваў у Беларусі («Таварыства шубраўцаў», «Таварыства філаматаў», «Таварыства прамяністых», «Таварыства філарэтаў» і інш.); распаўсюджванне ідэй дзекабрыстаў у Беларусі; мэты паўстання 1830–1831 гг., сацыяльны склад яго ўдзельнікаў, вынікі; палітыку царызму ў Беларусі пасля падаўлення паўстання.

Літаратура

[3, 4, 6, 16, 23, 24, 44, 46, 55, 81, 83, 92, 96, 106, 147, 148, 154]

Тэма 16. Расійскі шлях мадэрнізацыі грамадства ў працэсе станаўлення індустрыяльнай цывілізацыі

План

1. Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы. Адмена прыгоннага права.

2. Рэформы 60–70-х гг. XIX ст. Асаблівасці парэформеннага развіцця беларускіх зямель.

3. Паўстанне 1863–1864 гг. і яго ўплыў на палітыку самадзяржаўя ў беларускіх губернях.

У адказе на першае пытанне вызначыць галоўныя праявы крызісу прыгонніцкай сістэмы, прычыны правядзення рэформы па адмене прыгоннага права ў 1861 г., асаблівасці яе ажыццяўлення на беларускіх землях.

У другім пытанні растлумачыць, што абумовіла правядзенне шэрага буржуазных рэформаў у 60–70-х гг. XIX ст. (земскай, гарадской, судовай, ваеннай, школьнай, цэнзурнай), іх сутнасць;

адказаць, у чым спецыфіка правядзення гэтых рэформаў на беларускіх землях; асаблівасці парэформеннага развіцця Беларусі (змены ў сельскай гаспадарцы, беларуская прамысловасць, крэдытная сістэма і банкі, змены ў сацыяльнай структуры грамадства), сутнасць контррэформаў 80-х гг. XIX ст. У чым выявілася дваістасць і непаслядоўнасць буржуазных рэформаў 60–70-х гг. XIX ст.?

Далей (у трэцім пытанні) адзначыць прычыны і мэты паўстання 1863 г., сацыяльны склад паўстанцаў, дзейнасць кіруючых паўстанцкіх органаў (Цэнтральнага нацыянальнага камітэта, Літоўскага правінцыяльнага камітэта); ролю асобы К. Каліноўскага ў паўстанні; сацыяльна-палітычныя вынікі паўстання.

Літаратура

[2, 6, 7, 16, 23, 55, 90, 92, 112, 118, 130, 139, 142, 154]

Тэма 17. Народніцтва, сацыял-дэмакратычны рух і ідэалогія лібералізму ў Беларусі

План

1. Сялянскі рух. Народніцкія арганізацыі і іх дзейнасць на тэрыторыі Беларусі. Група «Гоман». Ідэалогія лібералізму.

2. Рабочы клас парэформеннай Беларусі. Распаўсюджванне марксізму і ўзнікненне сацыял-дэмакратычных арганізацый. I з'езд РСДРП.

3. Беларускі нацыянальны рух у пачатку XX ст. Праекты рашэння нацыянальнага пытання.

У адказе на першае пытанне вызначыць прычыны пашырэння сялянскага руху ў 80-я гг. XIX ст. і яго спаду ў 90-я гг., формы арганізацыі барацьбы сялян; узнікненне народніцтва («Зямля і воля», «Чорны перадзел», «Народная воля»), мэты і формы барацьбы; акрэсліць спробу аб'яднання народніцкіх гурткоў Беларусі ў дзейнасці групы «Гоман», распаўсюджванне ідэй лібералізму.

У другім пытанні звярнуць увагу на тое, што пасля рэформы 1861 г. у Беларусі значна паскорыўся працэс фарміравання класа наёмных рабочых; адзначыць уздым стачачнай барацьбы ў 90-я гг. XIX ст., пачатак распаўсюджвання марксізму і палітычнае афармленне сацыял-дэмакратычнага руху; сфармуляваць рашэнні I з'езда РСДРП.

Падчас адказу на трэцяе пытанне трэба ўзгадаць беларускія студэнцкія аб'яднанні, якія дзейнічалі ў расійскіх універсітэтах

(«Гурток моладзі польскай, літоўскай і беларускай», «Гурток беларускай народнай асветы») і на аснове якіх была ўтворана Беларуска-сацыялістычная грамада (БСГ). І з’езд БСГ, вызначыць асноўныя палітычныя пазіцыі БСГ, яе сацыяльную базу і падыходы да вырашэння беларускага пытання.

Літаратура

[2, 16, 19, 24, 26, 35, 53, 57, 103, 116, 117, 131, 144, 150]

Тэма 18. Фарміраванне беларускага этнасу ў Новы час

План

1. Этнічная структура насельніцтва Беларусі ў XVI–XVIII стст.
2. Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці.
3. Эканамічныя і палітычныя фактары фарміравання беларускай буржуазнай нацыі ў XIX – пачатку XX ст.
4. Афармленне беларускай нацыянальнай ідэі і яе адлюстраванне ў грамадска-палітычнай думцы.

У адказе на першае пытанне звярнуць увагу на тую сукупнасць этнаўтваральных фактараў, якія абумовілі далейшае развіццё беларускага этнасу ў Новы час: этнічная тэрыторыя і этнічная структура насельніцтва беларускіх зямель, агульнасць эканамічнага развіцця, адносна агульнасць мовы, своеасаблівая матэрыяльная і духоўная культура.

У другім пытанні вызначыць паняцце і стан нацыянальнай самасвядомасці беларускага насельніцтва, вылучыць тыя фактары, што ў значнай ступені замарудзілі працэс яе станаўлення ў пэўны час.

Падчас адказу на трэцяе пытанне растлумачыць сутнасць такога паняцця, як нацыя, прааналізаваць тыя фактары, якія аказвалі ўплыў на фарміраванне буржуазнай беларускай нацыі ў XIX – пачатку XX ст.

У чацвёртым пытанні пажадана засяродзіць увагу на асноўных этапах афармлення беларускай нацыянальнай ідэі: нацыянальнае пытанне ў поглядах К. Каліноўскага, беларускіх народніцкіх арганізацый, групы «Гоман», БСГ, супрацоўнікаў «Нашай нівы».

Літаратура

[6, 16, 25, 26, 28, 29, 52, 56, 57, 64, 92, 104, 105, 108, 144, 150, 156]

Тэма 19. Культура Беларусі ў XIX – пачатку XX ст.

План

1. Асноўныя тэндэнцыі культурнага развіцця краю. Адукацыя і навука.
2. Зараджэнне і развіццё навуковага беларусазнаўства. Станаўленне беларускай літаратурнай мовы.
3. Тэатральнае і выяўленчае мастацтва. Новыя з’явы ў архітэктуры.

У адказе на першае пытанне звярнуць увагу на пашырэнне сістэмы свецкай адукацыі (прыходскія пачатковыя школы, павятовыя вучылішчы, гімназіі, увядзенне дзвюх сістэм атрымання адукацыі, вынікі школьнай рэформы 1864 г., падрыхтоўка настаўніцкіх кадраў, пашырэнне прафесійнага навучання), навуковае даследаванне Беларусі (пашырэнне сеткі навуковых устаноў, распрацоўка тэорыі беларускай культуры).

У другім пытанні неабходна адлюстраваць афармленне навуковага беларусазнаўства (даследаванні К. Калайдовіча, І. Насовіча, М. Нікіфароўскага, Е. Раманава, Я. Карскага, М. Доўнар-Запольскага), выяўленне самабытнасці беларускага народа; ахарактарызаваць рамантызм (А. Міцкевіч, Я. Баршчэўскі, В. Дунін-Марцінкевіч) і сентыменталізм (Я. Чачот) у беларускай літаратуры, станаўленне новай беларускай літаратурнай мовы (Ф. Багушэвіч, Я. Лучына, А. Гурыновіч, К. Кастравіцкі), з’яўленне першых беларускіх выдавецтваў.

Падчас адказу на трэцяе пытанне выявіць новыя з’явы ў развіцці беларускага тэатра (з’яўленне беларускага тэатра прафесійнага тыпу, пастаянных гарадскіх тэатраў, новага рэпертуару, першага нацыянальнага тэатра І. Буйніцкага); адметныя жанры беларускай школы выяўленчага мастацтва (гістарычны, партрэтны, бытавы, батальны, нацюрморт); пануючыя мастацкія стылі ў архітэктуры Беларусі (класіцызм, рамантызм, эклектызм).

Літаратура

[2, 24, 25, 27, 28, 57, 58, 62, 71, 72, 100, 104, 105, 113, 137, 139, 144, 151, 153]

Тэма 20. Беларусь напярэдадні і ў перыяд рэвалюцыі 1905–1907 гг.

План

1. Фарміраванне агульнарасійскіх і нацыянальных партый і арганізацый. Стратэгія і тактыка палітычных партый у пытанні да ўлады і выбару шляхоў грамадскага развіцця.

2. Рэвалюцыйныя падзеі 1905–1907 гг. Пачатак расійскага парламентарызму. Паслярэвалюцыйная палітычная рэакцыя.

3. Сталыпінская аграрная рэформа 1906 г. і асаблівасці яе правядзення на беларускіх землях.

У адказе на першае пытанне неабходна адлюстравать расклад палітычных сіл напярэдадні і ў перыяд рэвалюцыі 1905–1907 гг. (кансерватыўны, ліберальны і рэвалюцыйны лагеры, іх падыходы да вырашэння нацыянальнага, аграрнага і пытання дзяржаўнай перабудовы, сацыяльны склад, метады барацьбы).

У другім пытанні належыць прасачыць асноўныя этапы рэвалюцыйных падзей 1905–1907 гг. (пачатак, уздым, адступленне рэвалюцыі), рэпрэсіі і ўступкі з боку царызму (Маніфест 17 кастрычніка 1905 г.); узнікненне расійскага парламентарызму – I і II Дзяржаўныя Думы; паслярэвалюцыйная палітычная рэакцыя расійскага ўрада.

Падчас адказу на трэцяе пытанне вызначыць прычыны правядзення рэформы, яе сутнасць і галоўныя напрамкі, асаблівасці рэалізацыі ў Беларусі, станоўчыя і адмоўныя вынікі.

Літаратура

[2, 4, 16, 23, 24, 26, 46, 57, 102, 112, 117, 149, 150, 158]

Тэма 21. Беларусь у перыяд капіталістычнай мадэрнізацыі Расіі

План

1. Сацыяльна-эканамічнае і палітычнае развіццё Еўропы і ЗША ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Складванне агульнарасійскага капіталістычнага рынку і месца ў ім эканомікі беларускіх зямель.

2. Шляхі развіцця капіталістычных адносін у Беларусі. Прамысловасць і сельская гаспадарка ў пачатку XX ст. Спецыфіка прамысловага перавароту.

3. Сацыяльная палітыка расійскага самадзяржаўя. Фарміраванне пралетарыяту і буржуазіі. Узнікненне індустрыяльнага грамадства.

У адказе на першае пытанне адлюстраваць, як адбываецца далейшая дэмакратызацыя палітычных сістэм заходніх краін і замацоўваюцца асноўныя формы буржуазнай дзяржавы (канстытуцыйная манархія, прэзідэнцкая і парламенцкая рэспублікі); раскрыць змены ў фарміраванні партыйнай сістэмы; паведаміць пра актуалізацыю нацыянальнага пытання (нацыянальнае аб'яднанне Італіі, абвяшчэнне Германскай імперыі, грамадзянская вайна ў ЗША) і ролю эканомікі Беларусі ў агульнарасійскім рынку.

У другім пытанні ахарактарызаваць стан беларускай прамысловасці (рост фабрычнай індустрыі, пашырэнне дробнай вытворчасці і мануфактур, стварэнне сеткі чыгуначных дарог, інвестыцыі капіталу, банкаўска-крэдытная сістэма, манапалістычныя аб'яднанні) і сельскай гаспадаркі (прадпрыемальніцкі характар памешчыцкіх гаспадарак, здача зямлі ў арэнду, спецыялізацыя сельскагаспадарчай вытворчасці) у пачатку XX ст.; прамысловы пераварот на беларускіх землях і спецыфіку яго праяўлення.

У адказе на трэцяе пытанне вызначыць галоўныя накірункі сацыяльнай палітыкі расійскага самадзяржаўя, яго эвалюцыю; акрэсліць фарміраванне новых класаў буржуазнага грамадства.

Літаратура

[2, 16, 19, 26, 54, 55, 57, 82, 92, 118, 130, 132, 148, 149, 154, 155]

Тэма 22. Беларусь у перыяд Першай сусветнай вайны. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г.

План

1. Першая сусветная вайна як крызіс еўрапейскай цывілізацыі.
2. Сацыяльна-эканамічная сітуацыя ў Беларусі ва ўмовах Першай сусветнай вайны.
3. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. Звяржэнне царызму і ўсталяванне органаў Часовага ўрада і Саветаў. Растаноўка грамадска-палітычных сіл і сістэма органаў кіравання ў Беларусі.
4. Беларускі нацыянальны рух у сакавіку – кастрычніку 1917 г.

У адказе на першае пытанне неабходна вызначыць прычыны Першай сусветнай вайны, афармленне ваенных блокаў (Траісты саюз і Антанта), тыя асаблівасці, што дазволілі ахарактарызаваць вайну як праяву крызісу еўрапейскай цывілізацыі.

У другім пытанні неабходна звярнуць увагу на акупацыю часткі беларускіх зямель у пачатку Першай сусветнай вайны; вызначыць асноўныя накірункі нямецкай акупацыйнай палітыкі (у галіне эканомікі, палітыкі, культуры); выявіць спецыфіку беларускага культурнага руху пад акупацыяй, становішча на беларускіх землях, вольных ад нямецкай акупацыі.

Падчас адказу на трэцяе пытанне паведаміць пра характар, рухаючыя сілы, асаблівасці і галоўныя вынікі Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г., першыя рэвалюцыйныя пераўтварэнні на беларускіх землях. Паказаць барацьбу палітычных партый за выбар шляхоў грамадскага развіцця (люты – кастрычнік 1917 г.).

У адказе на чацвёртае пытанне растлумачыць, чым быў вызваны ўздым беларускага нацыянальнага руху ў сакавіку – кастрычніку 1917 г., якімі сіламі прадстаўлены; ахарактарызаваць спробы згуртавання і арганізацыі беларускіх нацыянальных сіл (I, II, III з'езды беларускіх партый і арганізацый), стварэнне першых палітычных краёвых устаноў (Беларускі нацыянальны камітэт, Цэнтральная рада беларускіх арганізацый і партый, Вялікая беларуская рада); апісаць раскол нацыянальнага беларускага руху.

Літаратура

[2, 4, 6, 23, 24, 29, 55, 57, 81, 83, 92, 127, 154, 155]

Тэма 23. Беларусь у перыяд Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г.

План

1. Абвастрэнне сацыяльна-эканамічнага крызісу ў Расіі і Беларусі летам – восенню 1917 г.
2. Перамога Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Петраградзе.
3. Устанаўленне Савецкай улады ў Беларусі. Роля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гістарычных лёсах беларускага народа.

У адказе на першае пытанне вызначыць сацыяльныя, эканамічныя і палітычныя ўмовы, што прывялі да крызісу ў ліпені 1917 г., адлюстравач асаблівасці палітычнага жыцця пасля гэтага крызісу. Расказаць пра спробу ўсталяваць ваенную дыктатуру генералам Л. Карнілавым і ролю бальшавікоў у яго разгроме. Ахарактарызаваць новыя суадносіны палітычных і класавых сіл.

У другім пытанні паведаміць пра падзеі кастрычніцкага ўзброенага паўстання ў Петраградзе, вызначыць яго кіруючыя

і рухаючыя сілы. Рашэнні, прынятыя на II Усерасійскім з'ездзе Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

Падчас адказу на трэцяе пытанне звярнуць увагу на тое, як прыход да ўлады бальшавікоў у Петраградзе быў успрыняты на беларускіх землях, і апісаць асноўныя накірункі дзейнасці контррэвалюцыйнай апазіцыі («Камітэт выратавання рэвалюцыі», Вялікая беларуская рада, Цэнтральная Беларуская вайсковая рада), перамогу рэвалюцыйных сіл, фарміраванне савецкіх органаў улады (Абласны выканаўчы камітэт Заходняй вобласці і фронту, Савет Народных Камісараў); вызначыць уздзеянне Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. на ход сусветнай гісторыі і яе ролю ў лёсе беларускага народа.

Літаратура

[2, 4, 6, 23, 24, 29, 55, 57, 81, 83, 85, 92, 127, 154, 155]

Тэма 24. Пошук шляхоў утварэння беларускай дзяржаўнасці

План

1. Праграма РКП(б) і пазіцыя бальшавіцкіх органаў улады ў нацыянальным пытанні.

2. Усебеларускі з'езд 1917 г. Супрацьстаянне бальшавіцкай улады і патрыятычнага падполля.

3. Наступленне германскіх войскаў у лютым – сакавіку 1918 г. Брэсцкі мір. Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі.

У адказе на першае пытанне растлумачыць пазіцыю кіраўнікоў бальшавіцкіх органаў улады (Аблвыканкамзаха і СНК) у вырашэнні пытанняў нацыянальна-дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа, яго нацыянальна-культурнага адраджэння.

У другім пытанні звярнуць увагу на наступнае: прычыны склікання Усебеларускага з'езда, сілы, якія на ім былі прадстаўлены, прынятыя рашэнні, прычыны разгону з'езда бальшавікамі; дзейнасць Рады Усебеларускага з'езда на нелегальным становішчы.

У адказе на трэцяе пытанне неабходна прасачыць, якія змены адбываюцца ў палітыцы і становішчы Беларусі з пачаткам нямецкага наступлення на Усходнім фронце; паведаміць пра выхад з падполля беларускіх нацыянальных сіл, дэкларацыю Першай устаўной граматы да народаў Беларусі; акупацыю Мінска і дзейнасць акупацыйных улад; Брэсцкі мірны дагавор 3 сакавіка 1918 г.; абвяшчэнне

Беларускай Народнай Рэспублікі (Другая і Трэцяя ўстаўныя граматы да народаў Беларусі), дзейнасць урада БНР ва ўмовах нямецкай акупацыі; высветліць, якое значэнне для станаўлення беларускай дзяржаўнасці мела абвяшчэнне БНР.

Літаратура

[6, 17, 24, 26, 31, 39, 46, 57, 63, 98, 99, 108, 112, 136, 158]

Тэма 25. Стварэнне беларускай савецкай дзяржаўнасці

План

1. Абвяшчэнне БССР і ЛітБел ССР.
2. Беларускае пытанне ў перыяд савецка-польскай вайны (1919–1920 гг.). Рыжскі мірны дагавор.
3. Роля і месца БССР у складзе СССР. Узбуджэнне тэрыторыі рэспублікі.

У адказе на першае пытанне засяродзіць увагу на тым, што пасля вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантаў і аднаўлення савецкай улады зноў паўстала пытанне аб аднаўленні беларускай дзяржаўнасці. Якіх поглядаў у вырашэнні гэтага пытання прытрымліваліся: 1) бальшавіцкія органы ўлады Заходняй вобласці і фронту (Аблвыканкамзах і СНК); 2) Беларускі нацыянальны камісарыят; 3) беларускія секцыі РКП(б)? Як адбывалася абвяшчэнне БССР, стварэнне Часовага рабоча-сялянскага ўрада БССР, прымаліся рашэнні на Усебеларускім з'ездзе саветаў (2–3 лютага 1919 г.)? Пералічыце прычыны ўтварэння Літоўска-Беларускай ССР.

У другім пытанні прааналізаваць, як міжнароднае становішча, што склалася пасля заканчэння Першай сусветнай вайны, фактычна падрыхтавала глебу для савецка-польскай вайны 1919–1920 гг. (прычыны вайны, яе пачатак і польская акупацыя беларускіх зямель). Польская акупацыйная палітыка на заходніх і ўсходніх беларускіх землях; беларускі рух, аднаўленне дзейнасці Рады БНР; наступленне савецкіх войскаў летам 1920 г., другое абвяшчэнне Савецкай Беларусі (ССРБ); Рыжскі мірны дагавор (18 сакавіка 1921 г.).

У адказе на трэцяе пытанне адзначыць ролю БССР у працэсе аб'яднання савецкіх рэспублік і ўтварэння СССР, статус БССР у гэтым саюзе. Першае і другое ўзбуджэнне тэрыторыі БССР (1924 і 1926 г.), яго вынікі для далейшага гаспадарчага і сацыяльна-культурнага развіцця.

Літаратура

[4, 17, 18, 26, 31, 39, 46, 52, 63, 80, 81, 98, 99, 136, 148, 158]

Тэма 26. Шляхі і метады пабудовы індустрыяльнага грамадства ў савецкай Беларусі ў міжваенны перыяд

План

1. Складванне Версальска-Вашынгтонскай сістэмы міжнародных адносін. Асаблівасці развіцця Еўропы і ЗША ў міжваенны перыяд.

2. Эканамічны стан Беларусі ў пачатку 20-х гг. XX ст. Асаблівасці здзяйснення «новай эканамічнай палітыкі», яе сутнасць і вынікі.

3. Стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы індустрыяльна-аграрнага грамадства. Індустрыялізацыя і калектывізацыя сельскай гаспадаркі, іх вынікі.

У адказе на першае пытанне прааналізаваць, як змянілася міжнароднае становішча еўрапейскіх краін і ЗША пасля заканчэння Першай сусветнай вайны: стварэнне Версальска-Вашынгтонскай сістэмы мірнага ўрэгулявання – Версальскі мірны дагавор 1919 г., заснаванне Лігі Нацый, дагаворы з былымі саюзнікамі Германіі (Сен-Жэрменскі, Нейскі і інш.), Вашынгтонская канферэнцыя 1921 г.; асаблівасці развіцця еўрапейскіх краін і ЗША ў міжваенны перыяд (узнікненне новых дзяржаў, умяшанне ЗША ў справы Еўропы, усталяванне фашысцкіх рэжымаў у шэрагу еўрапейскіх краін, пераўтварэнне ЗША ў буйнейшую эканамічную дзяржаву свету).

У другім пытанні даць характарыстыку эканамічнаму становішчу Беларусі пасля заканчэння Грамадзянскай вайны і замежнай ваеннай інтэрвенцыі; вызначыць галоўныя прычыны, якія абумовілі ўвядзенне «новай эканамічнай палітыкі» ў 1921 г., асноўныя яе накірункі ў галіне сельскай гаспадаркі, прамысловасці, гандлю, фінансаў і крэдыту. Вынікі ажыццяўлення гэтай палітыкі і прычыны яе скасавання.

У адказе на трэцяе пытанне высветліць прычыны пераходу да палітыкі індустрыялізацыі ў прамысловасці і калектывізацыі ў сельскай гаспадарцы, іх асноўныя мэты; галоўныя крыніцы назапашвання сродкаў для індустрыялізацыі, вынікі першых пяцігодак; этапы калектывізацыі, метады яе правядзення і вынікі.

Літаратура

[6, 17, 19, 21, 31, 47, 48, 57, 63, 83, 115, 132, 154, 155]

Тэма 27. Устанаўленне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы ў БССР і яе асноўныя характарыстыкі (1920–1930 гг.)

План

1. Супярэчлівы характар грамадска-палітычнага жыцця. Устанаўленне аднапартыйнасці.
2. Канстытуцыйнае афармленне савецкай палітычнай сістэмы і кіруючай ролі камуністычнай партыі.
3. Эвалюцыя савецкай сістэмы ў дыктатуру партыйнай бюракратыі.
4. Палітычныя рэпрэсіі 1930-х гг.: прычыны, памеры, вынікі.

У адказе на першае пытанне мэтазгодна вылучыць асноўныя рысы і механізм функцыянавання савецкай грамадска-палітычнай сістэмы (функцыі саветаў, Камуністычнай партыі, камсамола, прафсаюзаў, грамадскіх арганізацый); неабходна адлюстраваць палітычную нестабільнасць у пачатку 1920-х гг., узаемаадносіны Камуністычнай партыі з апазіцыйнымі партыямі і арганізацыямі (рэзалюцыя XII Усерасійскай канферэнцыі РКП(б) «Аб антысавецкіх плынях і партыях»), паступовае ўстанаўленне аднапартыйнасці.

У другім пытанні звярнуць увагу на тое, як у Канстытуцыях БССР 1927 г. і 1937 г. вызначаўся статус Беларускай дзяржавы, дзяржаўных органаў кіравання, замацоўвалася манаполія КП(б)Б на ўладу. Раствлумачыць, якую супярэчнасць (адну з галоўных) савецкай палітычнай сістэмы стваралі гэтыя Канстытуцыі.

Падчас адказу на трэцяе пытанне прасачыць, як у другой палове 1920-х гг. узмацнілася дырэктыўная сістэма кіравання не толькі эканомікай, але і іншымі сферамі грамадства, узрасла роля партыйна-дзяржаўнага апарату; як палітычны рэжым дэмакратычнага цэнтралізму, які пераважаў у пачатку 1920-х гг., пераўтварыўся ў рэжым аўтарытарнага цэнтралізму (паніжэнне ролі саветаў, прафсаюзаў, жорсткая ўнутрыпартыйная барацьба).

У адказе на чацвёртае пытанне растлумачыць сутнасць паняццяў «нацыянал-дэмакратызм», «беларускі нацыянал-дэмакратызм». Справа «Саюза вызвалення Беларусі» як апагей барацьбы з беларускім нацыянал-дэмакратызмам; галоўныя мэты палітычных рэпрэсій 1930-х гг., іх памеры, фізічныя і маральныя вынікі.

Літаратура

[4, 6, 17, 24, 26, 30, 31, 39, 46, 48, 55, 92, 110, 112, 158]

Тэма 28. Культурнае і духоўнае жыццё БССР у 1920–1930-я гг.

План

1. Палітыка беларусізацыі. Станаўленне і развіццё савецкай культуры ў 1920-я гг.

2. Узмацненне адміністрацыйна-партыйнага кантролю ў сферы культуры. Адносіны да рэлігіі і царквы.

3. Дасягненні і супярэчнасці развіцця культуры і навукі ў 30-я гг. XX ст.

У адказе на першае пытанне вызначыць сутнасць палітыкі беларусізацыі, асноўныя кірункі яе ажыццяўлення (карэнізацыя, палітыка ў адносінах да нацыянальных меншасцей, пашырэнне ўжывання беларускай мовы ў галіне адукацыі і прававодства, культурнае адраджэнне), станаўленне нацыянальнага тэатра, кіно, выяўленчага мастацтва.

У другім пытанні звярнуць увагу на абставіны, што прывялі фактычна да скасавання палітыкі беларусізацыі ў канцы 1920-х гг., на тыя супярэчнасці, якія ўзніклі падчас яе правядзення, спрэчныя адносіны розных нацыянальных груп насельніцтва да гэтай палітыкі, уплыў агульнапалітычных працэсаў на ўзмацненне адміністрацыйна-партыйнага кантролю ў галіне культуры. Антырэлігійная прапаганда, наступ дзяржавы на рэлігію (пастанова ЦВК СССР «Аб рэлігійных аб'яднаннях» (8 красавіка 1929 г.).

У адказе на трэцяе пытанне прааналізаваць становішча ў галіне адукацыі і навукі ў 1930-я гг., змены, якія там адбыліся (вынікі барацьбы з непісьменнасцю, стварэнне новай сістэмы навучання дарослых, сістэма народнай адукацыі, пераход да ўсеагульнага абавязковага навучання, фабрычна-завадское навучанне, сістэма вышэйшай школы), узмацненне русіфікацыі (саветызацыі) у галіне нацыянальнай адукацыі ў другой палове 1930-х гг. Акрэсліць новыя накірункі ў галіне фундаментальных і прыкладных навук. Беларуская літаратура, кінематограф, тэатр.

Літаратура

[18, 26, 27, 29, 57, 58, 62, 81, 100, 104, 105, 108, 110, 112, 113, 137, 148, 153]

Тэма 29. Заходняя Беларусь у складзе Польшчы (1921–1939 гг.)

План

1. Грамадска-палітычнае, эканамічнае, нацыянальна-культурнае становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы.
2. Нацыянальна-вызваленчы рух і палітычная барацьба ў Заходняй Беларусі.
3. Праблемы стварэння адзінага антыфашысцкага фронту. Роспуск КПЗБ (Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі).

У адказе на першае пытанне звярнуць увагу на становішча заходнебеларускіх зямель («крэсаў усходніх»), скіраванасць кіруючых колаў Польшчы на пераўтварэнне гэтых зямель у аграрна-сыравінны прыдатак карэннай Польшчы. Разгледзець развіццё прамысловасці Заходняй Беларусі (цяжкае эканамічнае становішча рабочых, гіперінфляцыя, сацыяльныя ўмовы жыцця рабочых), сельскай гаспадаркі (панаванне буйнога памешчыцкага землеўладання, сялянскія гаспадаркі, зямельная рэформа ў вёсцы (1925 г.) – сістэма асадніцтва, палітыка парцэляцыі і камасацыі). Паланізатарская палітыка ў галіне адукацыі і культуры.

У другім пытанні адлюстравать працэс палярызацыі беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ў пачатку 1920-х гг., пачатак узброенай і палітычнай барацьбы (дзеясць Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў, Беларускай рэвалюцыйнай арганізацыі, Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі). Расказаць пра спалучэнне легальных і нелегальных метадаў барацьбы ў другой палове 1920-х гг., стварэнне Беларускай сялянска-работніцкай грамады (БСРГ); палітычны рэжым «санацыя»; звяртанне да парламенцкіх формаў барацьбы – Беларускі пасольскі клуб «Змаганне», Таварыства беларускай школы.

У адказе на трэцяе пытанне вызначыць тыя абставіны першай паловы 1930-х гг., якія наклалі свой адбітак на развіццё нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі (усталяванне рэжыму санацыі, уздзеянне эканамічнага крызісу 1929–1933 гг., згортванне беларусізацыі і правядзенне рэпрэсій супраць інтэлігенцыі ў БССР і інш.). II з'езд КПЗБ (1935 г.), яго рашэнні. Прычыны роспуску КПЗБ.

Літаратура

[6, 17, 18, 19, 24, 26, 31, 39, 46, 54, 57, 82, 92, 111, 122, 154, 158]

**Тэма 30. Абвастрэнне супярэчнасцей
паміж вядучымі краінамі свету.
Пачатак Другой сусветнай вайны**

План

1. Усталяванне фашысцкіх рэжымаў у Італіі і Германіі. Абвастрэнне супярэчнасцей паміж еўрапейскімі дзяржавамі ў канцы 30-х гг. XX ст. Мюнхенская дамова.

2. Правал палітыкі калектыўнай бяспекі. Савецка-германская дамова аб ненападзенні 1939 г.

3. Пачатак Другой сусветнай вайны. Вызваленне Чырвонай арміяй Заходняй Беларусі. Аб'яднанне беларускага народа ў складзе БССР.

У адказе на першае пытанне прааналізаваць тыя ўмовы, якія спрыялі прыходу да ўлады фашыстаў у Італіі і Германіі, выявіць прычыны абвастрэння супярэчнасцей паміж вядучымі краінамі свету, што стала галоўнай перадумовай Другой сусветнай вайны (зацвярджэнне фашызму ў Італіі і Германіі, мілітарызацыя Японіі). «Антыкамінтэрнаўскі пакт». Мюнхенская дамова 30 верасня 1938 г.

У другім пытанні звярнуць увагу на тое, што ўжо ў сярэдзіне 1930-х гг. акрэсліліся перадумовы для стварэння ў Еўропе сістэмы калектыўнай бяспекі (уступленне СССР у Лігу Нацый, савецка-французскія і савецка-чэхаславацкія дагаворы). «Умиротворение агрессора» – адна з асноўных прычын правалу палітыкі калектыўнай бяспекі; міжнародная ізаляцыя СССР, пагроза вайны на два фронты; савецка-германскі дагавор аб ненападзенні (23 жніўня 1939 г.)

Пры асвятленні трэцяга пытання адказаць, што стала падставай для пачатку Другой сусветнай вайны, з якіх падзей яна пачалася, які мела характар. «Дзіўная вайна»; «Договор о дружбе і границах» (28 верасня 1939 г.) паміж СССР і Германіяй; савецка-фінская вайна. Абгрунтаваць уваходжанне Чырвонай Арміі на тэрыторыю Заходняй Беларусі. Народны сход Заходняй Беларусі (28–30 кастрычніка 1939 г.).

Літаратура

[6, 17, 23, 26, 29, 31, 39, 49, 52, 57, 82, 83, 88, 111, 112, 122]

Тэма 31. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны

План

1. Мэты фашысцкай Германіі ў вайне супраць СССР. Характар і асаблівасці вайны.

2. Нападзенне Германіі на СССР. Захоп Беларусі гітлераўскімі войскамі. Прычыны часовых няўдач Чырвонай Арміі летам 1941 г.

3. Арганізацыя абароны краіны.

У адказе на першае пытанне даць маральна-палітычную адзнаку фашысцкай дактрыны наступлення на Усход; растлумачыць характар барацьбы савецкага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У другім пытанні прааналізаваць суадносіны ўзброеных сіл СССР і Германіі ў пачатку вайны. Прыгранічныя баі ў Беларусі; абарона Брэсцкай крэпасці, Мінска, Магілёва, Гомеля і інш.; наступальныя аперацыі Чырвонай Арміі; прычыны няўдач савецкіх войскаў у 1941 г. у Беларусі.

У адказе на трэцяе пытанне звярнуць увагу на тыя мерапрыемствы, якія былі праведзены ўрадамі СССР і БССР па арганізацыі абароны краіны ў першыя месяцы вайны (стварэнне Дзяржаўнага камітэта абароны, мабілізацыя ў армію, народнае апалчэнне, знішчальныя батальёны, эвакуацыя).

Літаратура

[5, 11, 17, 20, 23, 40, 49, 57, 81, 88, 112, 141, 148]

Тэма 32. Акупацыйны рэжым на тэрыторыі Беларусі

План

1. Устанаўленне фашысцкага акупацыйнага рэжыму: сутнасць, мэты і асноўныя палітычныя, эканамічныя і ваенныя мерапрыемствы.

2. Дзейнасць калабарантаў і іх арганізацый на акупіраванай тэрыторыі Беларусі. Армія Краёва.

3. Маладзёжная палітыка нямецка-фашысцкіх захопнікаў на Беларусі.

У адказе на першае пытанне неабходна даць агульную характарыстыку акупацыйнага рэжыму ў Беларусі: «новы парадак», план «Ост», тэрытарыяльна-адміністрацыйны падзел, палітыка ў сферы эканомікі, генацыд.

У другім пытанні вызначыць сутнасць калабарацыянiзму. Дзейнасць беларускіх калабарантаў (асноўныя арганізацыі, хто ўваходзіў у іх склад, з якімі мэтамі ствараліся); Армія Краёва.

У адказе на трэцяе пытанне растлумачыць, чаму ў палітыцы нямецкіх улад на захопленых землях рабілася стаўка на моладзь, якія захады прадпрымаліся па ўцягненню яе ў сферу інтарэсаў гітлераўскай Германіі.

Літаратура

[5, 11, 17, 20, 23, 40, 49, 57, 81, 88, 112, 138, 141, 148]

Тэма 33. Барацьба беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1941–1945 гг. Заканчэнне Другой сусветнай вайны

План

1. Разгортванне партызанскага руху і падпольнай барацьбы на акупіраванай тэрыторыі.

2. Перамога савецкіх войск пад Масквой, Сталінградам, Курскам. Беларуская наступальная аперацыя «Баграціён» і вызваленне Беларусі.

3. Заканчэнне вайны ў Еўропе і на Далёкім Усходзе.

4. Вынікі вайны для беларускага народа. Уклад беларускага народа ў агульную перамогу. Удзел воінаў-беларусаў на франтах Вялікай Айчыннай вайны ў складзе саюзных армій і еўрапейскім руху Супраціўлення.

У адказе на першае пытанне прасачыць, калі пачалася і як паступова нарасталая партызанская і падпольная барацьба на акупіраваных беларускіх землях, апісаць формы гэтай барацьбы. Узаемаадносіны партызан і мясцовага беларускага насельніцтва; масавы зрыў насельніцтвам гаспадарчых мерапрыемстваў фашысцкіх улад.

У другім пытанні адлюстраваць значэнне перамог савецкіх войск пад Масквой, Сталінградам і Курскам, якія прывялі да карэннага пералому ў ходзе Вялікай Айчыннай вайны; вызначыць асноўныя этапы вызвалення Беларусі, сілы, што прымалі ўдзел у гэтым вызваленні, сутнасць плана Беларускай наступальнай аперацыі «Баграціён». Паведаміць пра вызваленне Беларусі.

У адказе на трэцяе пытанне звярнуць увагу на асноўныя ваенныя аперацыі па вызваленню еўрапейскіх краін, капітуляцыю

Германіі, баявыя дзеянні на Далёкім Усходзе, заканчэнне Другой сусветнай вайны.

Падчас адказу на чацвёртае пытанне нагадаць факты, якія спрыялі дасягненню Вялікай Перамогі. Уклад беларускага народа ў агульную перамогу; беларусы на франтах Другой сусветнай вайны.

Літаратура

[5, 9, 11, 17, 20, 23, 40, 49, 57, 81, 88, 112, 138, 141, 148]

Тэма 34. Аднаўленне і развіццё народнай гаспадаркі БССР пасля вайны

План

1. Ялцінска-Патсдамская сістэма міжнародных адносін і перадзел свету. Выхад БССР на міжнародную арэну.

2. Наступствы вайны. Аднаўленне і развіццё прамысловасці і транспарту.

3. Сельская гаспадарка і сацыяльная сфера ў першую пасляваенную пяцігодку.

У адказе на першае пытанне засяродзіць увагу на тым, як змянілася расстаноўка палітычных сіл у свеце пасля заканчэння Другой сусветнай вайны. Рашэнні Ялцінскай (люты 1945 г.) і Патсдамскай (чэрвень – жнівень 1945 г.) канферэнцый; утварэнне Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ААН), вызначэнне мэт яе дзейнасці на канферэнцыі ў Сан-Францыска (красавік – чэрвень 1945 г.); роля БССР у стварэнні ААН, яе ініцыятывы па ўмацаванні міра і міжнароднай бяспекі.

У другім пытанні прааналізаваць стан народнай гаспадаркі Беларусі пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны. Галоўныя мерапрыемствы па аднаўленні прамысловасці і транспарту ў час першай пасляваеннай пяцігодкі (развіццё цяжкай прамысловасці, рэжым эканоміі, спаборніцтва на прадпрыемствах), аднаўленне энергетычнай базы, чыгункі; галоўныя крыніцы сродкаў.

У трэцім пытанні адлюстраваць складанае становішча ў сельскай гаспадарцы, пералічыць галоўныя мерапрыемствы па адраджэнні сельскай гаспадаркі: аднаўленне калгасаў, іх механізацыя, рашэнне кадравай праблемы, калектывізацыя ў Заходняй Беларусі. Ажыццяўленне сацыяльнай палітыкі – адмена картачнай сістэмы, будаўніцтва жылля, аднаўленне сістэмы аховы здароў'я і інш.

Літаратура

[6, 18, 19, 24, 26, 30, 31, 39, 46, 82, 83, 92, 112, 154, 155]

Тэма 35. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі ў 1950-я – першай палове 1980-х гг.

План

1. Экстэнсіўныя і інтэнсіўныя фактары развіцця эканомікі БССР у складзе адзінага народна-гаспадарчага комплексу ў СССР.

2. Асноўныя тэндэнцыі індустрыяльнага развіцця БССР ва ўмовах разгортвання навукова-тэхнічнай рэвалюцыі (НТР). Спробы рэфармавання народнай гаспадаркі ў 50–60-я гг. Эканамічныя рэформы 1965 г.

3. Нарастанне застоўных з'яў у прамысловасці і сельскай гаспадарцы. Прычыны паступовага запавольвання тэмпаў эканамічнага росту і ўзнікнення цяжкасцей у сацыяльнай сферы. Экалагічныя праблемы.

У адказе на першае пытанне вызначыць галоўныя фактары сацыяльна-эканамічнага развіцця БССР як экстэнсіўныя, так і інтэнсіўныя ў 1950-х – першай палове 1980-х гг.

У другім пытанні звярнуць увагу на тое, што ў 1950-я–1960-я гг. у краіне быў узят курс на дэмакратызацыю грамадства, што, у сваю чаргу, патрабавала перагляду эканамічнай палітыкі, адсюль – спробы рэфармавання: у прамысловасці – вялікае капітальнае будаўніцтва, рэарганізацыя сістэмы кіравання прамысловасцю (1957 г.); умацаванне эканамічных метадаў кіравання (рэформа 1965 г.); у сельскай гаспадарцы – гаспадарчыя рэформы 1953 і 1965 гг., умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы калгасаў, сацыяльнае становішча сялян. Пералічыць асноўныя напрамкі НТР у БССР.

У адказе на трэцяе пытанне растлумачыць, чым было абумоўлена нарастанне з'яў застою ў эканоміцы ў 1970-я – першай палове 1980-х гг., актывізацыя механізма тармажэння; як гэта адбілася на развіцці прамысловасці і сельскай гаспадаркі (харчовая праблема, рост цэн на тавары народнага спажывання, жыллёвая праблема, абвастрэнне экалагічнага становішча).

Літаратура

[6, 17, 18, 26, 31, 46, 52, 54, 81, 99, 132, 154, 155]

Тэма 36. Грамадска-палітычнае і культурнае развіццё рэспублікі ў 1950–1980-я гг.

План

1. Асаблівасці працэсу дэмакратызацыі ў другой палове 50-х–60-я гг. XX ст. Палітычныя і адміністрацыйныя рэформы.
2. Узмацненне палітычнага дыктату. Грамадска-палітычнае жыццё БССР у 70-я – першай палове 80-х гг.
3. Асноўныя дасягненні беларускай мастацкай культуры, адукацыі, навукі. Змены ў духоўным жыцці народа ў канцы 1980-х.

Пры разглядзе першага пытання засяродзіць увагу на тэндэнцыях развіцця савецкага грамадства ў першыя пасляваенныя гады і тых зменах у грамадскім жыцці рэспублікі, якія адбыліся пасля смерці І. В. Сталіна. Раскрыць сутнасць палітычных і адміністрацыйных рэформаў 1950–1960-х гг., а таксама рашэнняў XX з’езда КПСС у лютым 1956 г. У чым праявілася непаслядоўнасць, супярэчлівасць і складанасць першых спроб дэмакратызацыі грамадства падчас «хрушчоўскай адлігі»?

У другім пытанні раскрыць прычыны ўзмацнення палітычнага дыктату ў 60-я гг. і яго праявы (ідэйны крызіс у грамадстве, эміграцыя часткі перадавой інтэлігенцыі, карупцыя сярод некаторых кіраўнікоў дзяржавы), звязаныя з прыходам да ўлады Л. Брэжнева. Паралельна трэба ахарактарызаваць апазіцыйныя і рэфарматарскія рухі ў Чэхаславакіі і Польшчы ў 1960-я гг., расказаць пра нарастанне застоўных з’яў у грамадстве ў 1970–1980-я гг., рост дысідэнцкіх настрояў у СССР і БССР, узмацненне бюракратычнага стылю кіравання, абмежаванні магчымасці Саветаў, пошук шляхоў перамен і абнаўлення грамадства падчас кіравання Ю. Андропова. Падвесці вынікі палітычнага развіцця рэспублікі ў 1950-я – першай палове 80-х гг.

Разгледзець развіццё культуры Беларусі ў 1940–80-я гг. Асноўныя дасягненні ў адукацыі і навукі (аднаўленне і рэфармаванне сістэмы адукацыі; пашырэнне сеткі ПТВ, тэхнікумаў; адкрыццё новых вышэйшых навучальных устаноў; даследчая дзейнасць вучоных Акадэміі навук), літаратуры (тэматыка, жанры, пісьменнікі і іх творы), выяўленчым мастацтве, развіцці тэатра і архітэктуры. Паказаць сувязь культуры БССР з культурамі саюзных рэспублік і іншымі сацыялістычнымі краінамі, культуру беларускага замежжа.

Літаратура

[17, 18, 19, 26, 31, 52, 58, 62, 81, 99, 100, 105, 133, 148, 154, 158]

Тэма 37. Утварэнне і палітычнае развіццё суверэннай Рэспублікі Беларусь

План

1. Нарастанне крызісу савецкай сістэмы. Спробы мадэрнізацыі краіны: палітыка перабудовы. Распад СССР.

2. Заканадаўча-правое афармленне дзяржаўнага суверэнітэту РБ і шляхі яго ўмацавання.

3. Увядзенне прэзідэнтскай формы кіравання. Вынікі рэспубліканскіх рэфэрэндумаў 1995, 1996, 2004 гг.

4. Шляхі і асаблівасці фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў РБ. Складванне шматпартыйнасці.

У адказе на першае пытанне паказаць абвастэрэнне эканамічнага і палітычнага крызісу ў СССР у другой палове 1980-х гг., асаблівасці яго праяўлення ў Беларусі. Раскрыць сутнасць радыкальных сацыяльна-палітычных і эканамічных пераўтварэнняў сярэдзіны 1980-х (курс на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця, перабудова гаспадарчага механізма), палітыкі перабудовы (рэфармаванне палітычнага ладу, рашэнні Пленума ЦК КПСС у студзені 1987 г.). Расказаць пра распад сацыялістычнага лагера (масавыя антытаталітарныя рухі, падзенне старых партыйна-дзяржаўных кіруючых структур у Заходняй Еўропе), «парад суверэнітэтаў» саюзных рэспублік. Распад СССР.

На фоне гэтых перамен паказаць пачатак працэсу дэмакратызацыі ў БССР (галаснасць у Беларусі, перавыбары саветаў, узнікненне новых палітычных партый, пашырэнне руху за нацыянальнае адраджэнне Беларусі). Расказаць аб Дэкларацыі 27 ліпеня 1990 г., пра абвастэрэнне ўнутрыпалітычнай барацьбы вакол новага саюзнага дагавора, жнівеньскія падзеі 1991 г. у Маскве і іх уплыў на развіццё палітычнай сітуацыі ў Беларусі, заканадаўчае афармленне незалежнасці Рэспублікі Беларусь.

У трэцім і чацвёртым пытаннях звярнуць увагу на эвалюцыю палітычнай сістэмы Рэспублікі Беларусь, прыняцце Вяроўным Саветам новай Канстытуцыі (1994 г.), увядзенне прэзідэнтскай формы кіравання краінай і выбары Прэзідэнта РБ. Назваць асноўныя пытанні,

якія выносіліся на народнае галасаванне ў 1995, 1996 і 2004 гг., назваць вынікі рэферэндумаў. Паказаць шляхі і асаблівасці фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў Беларусі, паведаміць пра ўзнікненне і дзейнасць новых палітычных партый і грамадскіх рухаў.

Літаратура

[21, 24, 26, 52, 55, 57, 76, 81, 94, 99, 109, 112, 148]

Тэма 38. Геапалітычнае становішча Рэспублікі Беларусь на мяжы XX–XXI стст.

План

1. Роля Беларусі ва ўтварэнні СНД.
2. Міжнароднае прызнанне суверэннай Рэспублікі Беларусь.
3. Працэс стварэння Саюза Беларусі і Расіі.
4. Месца РБ у інтэграцыйных працэсах на постсавецкай і еўразійскай прасторы ва ўмовах глабалізацыі і нарастання пагрозы міжнароднага тэрарызму.

У першым пытанні расказаць пра спробу замацаваць Саюз на аснове новага пагаднення, звярнуць увагу на прычыны утварэння СНД. Вызначыць сутнасць падпісанага ў Белавежскай пушчы дагавора аб утварэнні СНД (стварэнне кардынацыйных органаў, пашырэнне членства ў гэтай арганізацыі, абранне Мінска сталіцай СНД) і дэнансацыі саюзнага дагавора 1922 г.

Падкрэсліць прызнанне міжнароднай супольнасцю статуса незалежнай дзяржавы (устаанаўленне дыпламатычных адносін з краінамі свету, стварэнне дыпламатычных прадстаўніцтваў у Мінску, беларускіх пасольстваў у шэрагу краін і прадстаўніцтваў уплывовых міжнародных арганізацый, візіты ў Рэспубліку Беларусь вышэйшых дзяржаўных асоб іншых краін).

У адказе на трэцяе пытанне разгледзець асноўныя этапы стварэння саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі: 1995 г. – дагавор аб сяброўстве, добрасуседстве і супрацоўніцтве, 1996 г. – дагавор аб стварэнні супольнасці суверэнных рэспублік Беларусі і Расіі, 1997 г. – дагавор аб Саюзе Беларусі з Расіяй і 1999 г. – дагавор аб стварэнні саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Вызначыць асноўныя дасягненні ў справе будаўніцтва саюза і цяжкасці, якія замінаюць гэтаму працэсу.

Вызначыць ролю Рэспублікі Беларусь у інтэграцыйных працэсах на постсавецкай і еўразійскай прасторы (гандлёва-эканамічныя і культурныя сувязі; удзел у міжнародным падзеле працы, вырашэнне глабальных праблем сучаснасці).

Літаратура

[21, 24, 26, 42, 52, 55, 57, 76, 81, 94, 99, 109, 112, 148]

Тэма 39. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Рэспублікі Беларусь на мяжы XX–XXI стст.

План

1. Асноўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця РБ. Пошук шляхоў да рыначнай эканомікі.

2. Распрацоўка нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця і рэалізацыя беларускай мадэлі сацыяльна-арыентаванай эканомікі.

3. Роля Усебеларускіх сходаў у прыняцці планаў сацыяльна-эканамічнага развіцця рэспублікі. Сучасны стан эканомікі РБ.

У адказе на першае пытанне паказаць трансфармацыю эканамічнай сістэмы Беларусі, пералічыць асноўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця ў пачатку 1990-х гг. (пастанова 1990 г. «Аб пераходзе да рыначнай эканомікі», меры па стабілізацыі эканомікі, стварэнне рыначнай інфраструктуры, сацыяльная абарона насельніцтва). Растлумачыць прычыны ўзнікнення цяжкасцей падчас рэалізацыі эканамічных рэформаў у 1992–1994 гг., абазначыць праявы крызісу ў эканоміцы: спад вытворчасці, інфляцыя, зніжэнне жыццёвага ўзроўню насельніцтва.

Вызначыць ролю Праграмы неадкладных мер па вываду эканомікі Рэспублікі Беларусь з крызісу (1994 г.), а таксама мэты, этапы, эканамічныя прыярытэты новай праграмы «Асноўныя кірункі сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 1996–2000 гг.», асноўныя поспехі ў яе выкананні і найбольш вострыя праблемы ў эканоміцы. Расказаць пра распрацоўку ў 1996 г. Нацыянальнай канцэпцыі ўстойлівага развіцця Рэспублікі Беларусь да 2010 г.

У трэцім пытанні засяродзіць увагу на распрацоўцы і прыняцці на II Усебеларускім народным сходзе Праграмы сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2001–2005 гг., вызначыць

мэты і асноўныя прыярытэты развіцця, прааналізаваць рост асноўных эканамічных паказчыкаў. Паведаміць аб прынятай на III Усебеларускім народным сходзе Праграме сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2006–2010 гг. (пераход краіны на інавацыйны шлях сацыяльна-эканамічнага развіцця, будаўніцтва «дзяржавы для народа» – сацыяльна арыентаванай беларускай мадэлі дзяржаўнага развіцця, вырашэнне праблем энергारэсурсаў, рэалізацыя праекта будаўніцтва атамнай электрастанцыі).

Літаратура

[21, 24, 26, 41, 42, 52, 55, 57, 76, 81, 94, 99, 109, 112, 148, 154]

Тэма 40. Культурнае развіццё Рэспублікі Беларусь на мяжы XX і XXI стст.

План

1. Духоўнае і культурнае жыццё беларускага народа на мяжы XX–XXI стст. Нацыянальна-культурнае адраджэнне. Далейшае фарміраванне беларускай нацыянальнай ідэі.

2. Месца рэлігіі ў духоўным адраджэнні: узаемаадносіны дзяржавы і царквы.

3. Роля навукі ў інфармацыйным грамадстве. Мадэрнізацыя нацыянальнай сістэмы адукацыі.

4. Асэнсаванне гістарычнага мінулага і сучаснасці ў творах літаратуры і мастацтва.

У пачатку тэмы вызначыць змены ў духоўным і культурным жыцці беларускага народа пасля абвяшчэння дзяржаўнай незалежнасці. Ахарактарызаваць рух за нацыянальна-культурнае адраджэнне (разгледзець утварэнне Таварыства беларускай мовы ў 1989 г., «Закон аб мовах у Беларускай ССР» 1990 г., сутнасць Дзяржаўнай праграмы развіцця беларускай мовы і іншых нацыянальных моў, рэферэндум 1995 г. і наданне рускай мове статусу дзяржаўнай).

Паказаць узаемаадносіны царквы і дзяржавы ў сучаснай Рэспубліцы Беларусь, расказаць аб прыняцці законаў «Аб святочных днях у Рэспубліцы Беларусь» (1991 г.) і «Аб свабодзе веравызнанняў і рэлігійных арганізацыях» (1992 г.). Вызначыць ролю рэлігіі ў духоўным адраджэнні грамадства і рашэнні глабальных праблем.

У адказе на трэцяе пытанне спачатку абазначыць складанасць працэсаў, якія адбываліся ў навуковай сферы ў пачатку 1990-х гг. (зніжэнне тэмпаў развіцця навуковага патэнцыялу, памяншэнне колькасці навуковых супрацоўнікаў, фінансаванне з дзяржбюджэту). Расказаць аб развіцці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі як вядучай навуковай установе, прыняцці закона «Аб асновах дзяржаўнай навукова-тэхнічнай палітыкі» (1993 г.), з'яўленні новых навуковых устаноў у структуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Асобна спыніцца на Законе аб адукацыі 1991 г.; пачатку рэформы агульнаадукацыйных школ 1998 г. і яе асноўных рысах; стварэнні навучальных устаноў новага тыпу – ліцэяў, гімназій, каледжаў; падпісанні дакументаў аб уступленні ў Балонскую канвенцыю; пашырэнні сеткі вышэйшай адукацыі, стварэнні альтэрнатыўных яе формаў і інш.

Назваць характэрныя рысы новага этапа ў развіцці беларускай мастацкай культуры (новая тэматыка твораў, адыход ад празмерна ідэалагізаванага мастацтва, пошук новых шляхоў і эстэтычных каштоўнасцей, цяга да мінулага, мадэрнізм і постмадэрнізм, рост колькасці ўстаноў культуры, прапаганда народнага мастацтва), паведаміць пра развіццё сучаснай беларускай літаратуры, правядзенне музычных фестываляў, традыцыі беларускай школы скульптуры і архітэктуры, пашырэнне нефармальных традыцый у выяўленчым мастацтве, а таксама пра захаванне гістарычнай спадчыны (Закон «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны» 1993 г.).

Літаратура

[26, 42, 52, 57, 81, 92, 94, 116, 148]

ПЫТЫННІ ДА ЗАЛІКУ

1. Метадалагічныя асновы і прынцыпы вывучэння гісторыі. Фармацыйны і цывілізацыйны падыходы да вывучэння гісторыі. Гістарычная перыядызацыя.
2. Першабытнае грамадства на тэрыторыі Беларусі. Паходжанне беларусаў.
3. Раньне і высокае Сярэднявечча ў Еўропе: зацвярджэнне хрысціянства і феадалізму.
4. Першыя дзяржаўныя фарміраванні на тэрыторыі Беларусі (Полацкае, Тураўскае і іншыя княствы).
5. Духоўнае жыццё ўсходніх славян у перыяд ранняга Сярэднявечча. Прыняцце хрысціянства на беларускіх землях і распаўсюджванне пісьменнасці.
6. Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя перадумовы ўтварэння Вялікага княства Літоўскага.
7. Знешняя палітыка ВКЛ, барацьба з крыжакамі і татарамі, саперніцтва з Маскоўскай дзяржавай.
8. Эвалюцыя цэнтральнай улады ВКЛ: ад адзінаўладдзя да саслоўна-прадстаўнічай манархіі.
9. Сацыяльна-эканамічнае развіццё беларускіх зямель у складзе ВКЛ. Аграрная рэформа 1557 г.
10. Культура Беларусі (другая палова XIII – першая палова XVI ст.). Уплыў ідэй Адраджэння на яе развіццё.
11. Фарміраванне беларускай народнасці. Паходжанне назвы «Белая Русь».
12. Асаблівасці фарміравання канфесіянальных адносін у ВКЛ. Рэфармацыя, контррэфармацыя, уніяцтва.
13. Эканамічныя і палітычныя перамены ў Еўропе ў XVI–XVII стст. Пачатак Новага часу.
14. Утварэнне Рэчы Паспалітай (1569 г.) і статус ВКЛ у яе складзе.
15. Знешняя палітыка Рэчы Паспалітай, яе месца і роля ў еўрапейскай геапалітыцы таго часу.
16. Эканамічны ўпадак Беларусі (другая палова XVII – XVIII стст.).
17. Падзелы Рэчы Паспалітай. Паўстанне Т. Касцюшкі (1794 г.).
18. Эканамічная і палітычная мадэрнізацыя ў Заходняй Еўропе і ЗША ў першай палове XIX ст.

19. Беларусь у вайне 1812 г. Рашэнні Венскага кангрэсу.
20. Грамадска-палітычны рух у Беларусі ў пачатку XIX ст. Паўстанне 1830–1831 гг. і яго наступствы.
21. Эканамічнае развіццё Беларусі ў перыяд крызісу феадальна-прыгонніцкай сістэмы.
22. Культура і асвета ў Беларусі (канец XVIII – першая палова XIX ст.).
23. Асаблівасці сацыяльна-палітычнага развіцця Еўропы і ЗША ў другой палове XIX ст.
24. Буржуазныя рэформы 1860–70-х гг. і асаблівасці іх правядзення ў Беларусі.
25. Паўстанне 1863–1864 гг. пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага, сацыяльна-палітычныя вынікі.
26. Развіццё культуры Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст.
27. Эканамічныя і палітычныя фактары фарміравання беларускага этнасу ў канцы XIX – пачатку XX ст.
28. Рэвалюцыя 1905–1907 гг. Падзеі ў Беларусі.
29. Беларусь у часы Першай сусветнай вайны.
30. Лютаўская буржуазна-дэмакратычная рэвалюцыя. Беларусь пасля звяржэння царызму (сакавік – кастрычнік 1917 г.).
31. Кастрычніцкая рэвалюцыя. Устанаўленне савецкай улады ў Беларусі. I Усебеларускі з’езд.
32. Абвяшчэнне БНР – спроба ўтварэння беларускай дзяржаўнасці.
33. Утварэнне БССР. Беларуская дзяржаўнасць на савецкай аснове. ЛітБел ССР.
34. Барацьба з польскімі інтэрвентамі (1919–1920 гг.). Вынікі вайны. Аднаўленне БССР.
35. Спробы будаўніцтва савецкага грамадства на прынцыпах палітыкі «ваеннага камунізму».
36. Сутнасць новай эканамічнай палітыкі і асаблівасці яе ажыццяўлення ў Беларусі.
37. Эканоміка БССР у 1930-я гг. Індустрыялізацыя і калектывізацыя сельскай гаспадаркі.
38. Грамадска-палітычнае жыццё ў БССР у 1920–1930-я гг.
39. Палітычныя рэпрэсіі ва ўмовах бальшавіцкага таталітарызму (прычыны, наступствы).

40. Духоўнае і культурнае жыццё БССР у 20–30 гг. XX ст. Палітыка беларусізацыі.
41. Заходняя Беларусь у складзе Польшчы (сацыяльна-эканамічнае становішча, нацыянальна-вызваленчая барацьба).
42. Пачатак Другой сусветнай вайны. Аб'яднанне Заходняй Беларусі з БССР.
43. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Мабілізацыя сіл на адпор ворагу.
44. Устанаўленне фашысцкага акупацыйнага рэжыму на тэрыторыі Беларусі.
45. Партызанскі і падпольны рух у БССР. Беларусы на франтах вайны і ў савецкім тыле.
46. Вызваленне Беларусі. Заканчэнне Другой сусветнай вайны.
47. Геапалітычныя змены пасля Другой сусветнай вайны. «Халодная вайна» паміж СССР і Захадам.
48. Страты Беларусі ў Другой сусветнай вайне. Аднаўленне народнай гаспадаркі Беларусі ў другой палове 40-х гг. XX ст.
49. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі ў 1950–1985 гг.
50. Грамадска-палітычнае жыццё ў БССР (1945–1985 гг.).
51. Асноўныя вынікі развіцця культуры, адукацыі і навукі ў 1950–80-я гг.
52. Нарастанне з'яў застою. Супярэчнасці ў грамадска-палітычным і эканамічным жыцці БССР у канцы 70-х – пачатку 80-х гг. XX ст.
53. Змены ў міжнародным становішчы (другая палова 80-х гг. XX ст.). Распад сацыялістычнай сістэмы.
54. Рэформы М. Гарбачова і іх уплыў на працэс дэмакратызацыі ў Беларусі.
55. Беларусь на міжнароднай арэне (1945 – пачатак XXI ст.).
56. Распад СССР і ўтварэнне Рэспублікі Беларусь.
57. Шляхі ўмацавання дзяржаўнага суверэнітэту. Канстытуцыя РБ (са змяненнямі і дапаўненнямі).
58. Асноўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў канцы XX – пачатку XXI ст.
59. Рэспубліка Беларусь у міжнародных арганізацыях. Роля РБ ва ўтварэнні і станаўленні СНД.
60. Працэс утварэння Саюза Беларусі і Расіі. Праблемы беларуска-расійскіх адносін.

ЛІТАРАТУРА

Крыніцы

1. Беларускія летапісы і хронікі: пер. са старажытнарускай, старажытнабеларускай і польскай / уклад. У. Арлова; прадр. В. Чамярыцкага. – Мінск: Міжнар. Фонд «Беларус. кнігазбор», 1997. – 430 с.
2. Белоруссия в эпоху капитализма: сб. документов и материалов: в 3 т. / сост. В. И. Мелешко [и др.]. – Минск: Наука і тэхніка, 1983–1990. – 3 т.
3. Белоруссия в эпоху феодализма: сб. документов и материалов / сост. В. В. Чепко, В. В. Шатило. – Мінск: Наука і тэхніка, 1979. – 516 с.
4. Вішнеўскі, А. Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах / А. Ф. Вішнеўскі. – Мінск: Акад. МУС, 2003. – 320 с.
5. Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (июнь 1941 – июль 1944 гг.): Документы и материалы: в 3 т. / сост. З. И. Белуга [и др.]. – Минск: Беларусь, 1973–1982. – 3 т.
6. История Беларуси в документах и материалах / авт.-сост. И. Н. Кузнецов, В. Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
7. Кастусь Каліноўскі. За нашу вольнасць. Творы, дакументы / склад. Г. Кісялеў. – Мінск: Наука і тэхніка. 1999. – 142 с.
8. Метрыка Вялікага княства Літоўскага: кн. 43 (1523–1560): Кн. запісаў 43 (Коп. канца XVI ст.) / падрыхт. В. С. Мянжынскі. – Мінск: Atheneum, 2000.
9. Операция «Багратион». Освобождение Белоруссии / сост. В. А. Жилин. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2004. – 486 с.
10. Первый Литовский Статут / редкол.: А. Антонович [и др.]. – Вильнюс: Минтис, 1985. – 521 с.
11. Преступления немецко-фашистских оккупантов в Белоруссии, 1941–1945 гг.: Документы и материалы / З. И. Белуга [и др.]. – Минск: Беларусь, 1965. – 448 с.
12. Статут Великого княжества Литовского 1529 года / Акад. наук БССР; под ред. К. И. Яблонскиса. – Минск: Изд-во Акад. наук БССР, 1960. – 412 с.
13. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: тэксты, даведнік, каментарыі / рэдкал.: І. П. Шамякін [і інш.]. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 570 с.
14. Унія в документах: сборник / сост. В. А. Теплова, З. И. Зуева. – Минск: Лучи Софии, 1997. – 518 с.

15. Францыск Скарына: зб. дакументаў і матэрыялаў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1988. – 340 с.
16. Хрестоматія по истории Белоруссии: с древнейших времен до 1917 г. / сост. В. Н. Сидорцов. – Минск: БГУ, 2008. – 622 с.
17. Хрестоматія по истории БССР (1917–1983) / сост. А. П. Игнатенко [и др.]. – Минск: БГУ, 1984. – 429 с.
18. Хрестоматія по истории БССР / сост. Е. М. Зуев, З. Ю. Копыцкий. – Минск: Нар. асвета, 1987. – 480 с.

Даведачная

19. Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / рэдкал.: Г.П. Парашкоў (гал. рэд) [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1994. – 18 т.
20. Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны, 1941–1945: энцыклапедыя. – Мінск: БелЭН, 1990. – 560 с.
21. Беларусь: энцыкл. давед. – Мінск, 1995. – 478 с.
22. Вялікае княства Літоўскае: энцыклапедыя: у 2 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2005. – Т. 1: Абаленскі-Кадэнцыя / Г. П. Пашкоў [і інш.]. – 788 с.
23. Иллюстрированная хронология истории Беларуси: [с древности и до наших дней] / сост. И. П. Харвович. – Минск: БелЭН, 1998. – 417 с.
24. История Беларуси: словарь-справочник / сост. И. Н. Кузнецов [и др.]. – Минск: Экономпресс, 2000. – 319 с.
25. Мысліцелі і асветнікі Беларусі: X–XIX стст.: энцыкл. давед. / склад. Г. А. Маслыка. – Мінск: БелЭН, 1995. – 672 с.
26. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / рэдкал.: М. В. Біч [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1993–2003. – 6 т.
27. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. / рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелСЭ, 1982–1987. – 5 т.
28. Этнаграфія Беларусі: энцыклапедыя / І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 375 с.

Даследаванні

29. 100 пытанняў і адказаў з гісторыі Беларусі / склад. І. Саверчанка, З. Санько. – Мінск: газ. «Звязда», 1993. – 80 с.
30. Адамушка, У. І. Палітычныя рэпрэсіі 20–50-х гадоў на Беларусі / У. І. Адамушка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 124 с.

31. Актуальныя пытанні гісторыі БССР. Савецкі перыяд: дапаможнік / склад. В. М. Фамін [і інш.]. – Мінск: Нар. асвета, 1991. – 268 с.
32. Алексеев, Л. В. Полоцкая земля (очерки истории Северной Белоруссии) в IX–XIII вв. / Л. В. Алексеев. – М.: Наука, 1966. – 82 с.
33. Анішчанка, Я. К. Беларусь у часы Кацярыны II (1772–1796) / Я. К. Анішчанка; пад рэд. У. А. Сосна. – Мінск: Веды, 1998. – 211 с.
34. Апіок, Т. В. Хрысціянскія канфесіі на Беларусі: ад старажытнасці да нашага часу / Т. В. Апіок. – Магілёў: Выд-ва МДУ, 2000. – 69 с.
35. Арлоў, У. А. Прысуд выканаў невядомы / У. А. Арлоў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 50 с.
36. Арлоў, У. Асветніца з роду Усяслава / У. Арлоў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. – 56 с.
37. Арлоў, У. Еўфрасіння Полацкая / У. Арлоў. – Мінск: Славяне, 1992. – 64 с.
38. Асвета і педагагічная думка ў Беларусі: са старажытных часоў да 1917 г. / склад. М. М. Абраменка [і інш.]. – Мінск: Нар. асвета, 1985. – 462 с.
39. Астаповский, В. Е. История белорусской государственности: учеб. пособие / В. С. Астаповский. – Минск: Беларусь, 2002. – 197 с.
40. Беларусь в годы Великой Отечественной войны, 1941–1945 / А. А. Коваленя [и др.]. – Минск: БЕЛТА, 2005. – 540 с.
41. Беларусь и мировая экономика на пороге третьего тысячелетия / сост. А. Е. Дайнеко. – Минск: Беларус НИИ ИЭИ АПК, 1999. – 179 с.
42. Беларусь на мяжы тысячагоддзя / навук. рэд. П. І. Брыгадзін. – Мінск: БДУ, 2000. – 259 с.
43. Блинова, Т. Б. Иезуиты в Белоруссии / Т. Б. Блинова. – Минск: Беларусь, 1990. – 109 с.
44. Болбас, М. Ф. Развитие промышленности в Белоруссии (в 1795–1861 гг.) / М. Ф. Болбас. – Минск: АН БССР, 1966. – 174 с.
45. Введение христианства на Руси / отв. ред. А. Д. Сухов. – М.: Мысль, 1987. – 58 с.
46. Вішнеўскі, А. Ф. Гісторыя дзяржавы і права на Беларусі: вучэб. дапаможнік / А. Ф. Вішнеўскі. – Мінск: Акад. МУС, 2000. – 326 с.
47. Волчок, Г. И. Новая экономическая политика и ее особенности в Беларуси (1921–1928 гг.): курс лекций / Г. И. Волчок. – Могилев: МГУ, 2002. – 35 с.

48. Врублевский, А. П. Из истории репрессий против белорусского крестьянства, 1929–1934 гг. / А. П. Врублевский. – Минск: Навука і тэхніка, 1992. – 70 с.
49. Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны) / В. Ф. Голубеў [і інш.]; пад агул. рэд. Ю. М. Бохана. – Мінск: Экаперспектыва, 2004. – 278 с.
50. Галенчанка, Г. Я. Францыск Скарына – беларускі і ўсходне-славянскі першадрукар / Г. Я. Галенчанка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 280 с.
51. Гапановіч, В. Ф. Учарашні і сенняшні дзень уніяцкай царквы / В. Ф. Гапановіч. – Мінск: Беларусь, 1985. – 96 с.
52. Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі: дапаможнік / У. Р. Казлякоў [і інш.]; пад рэд. Л. В. Лойкі. – Мінск: РИВШ, 2005. – 332 с.
53. Гісторыя Беларусі: са старажытных часоў да канца XVIII ст.: вучэб. дапаможнік / І. П. Крэнь [і інш.]. – Мінск: Экаперспектыва, 2006. – 263 с.
54. Гісторыя Беларусі: вучэб. дапаможнік / А. Л. Абецадарская [і інш.]; пад рэд. А. Г. Каханоўскага. – Мінск: Экаперспектыва, 1994. – 207 с.
55. Гісторыя Беларусі: у 2 ч. / пад рэд. Я. К. Новіка і Г. С. Марцуля. – Мінск: Экаперспектыва, 1998. – 2 ч.
56. Гісторыя Беларусі: вучэб. дапаможнік / пад рэд. А. Г. Каханоўскага. – Мінск: Экономпресс, 2000. – 298 с.
57. Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветных цывілізацый / пад рэд. В. І. Галубовіча, Ю. А. Бохана. – Мінск: Экаперспектыва, 2007. – 590 с.
58. Гісторыя беларускага мастацтва: у 6 т. / рэдкал.: С. В. Марцэлеў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1987–1994. – 6 т.
59. Голенченко, Г. Я. Идеиные и культурные связи восточно-славянских народов в XVI – середине XVII в. / Г. Я. Голенченко. – Минск: Навука і тэхніка, 1989. – 257 с.
60. Голубеў, В. Ф. Сялянскае землеўладанне і землекарыстанне на Беларусі: XVI–XVIII стст. / В. Ф. Голубеў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 174 с.
61. Грицкевич, А. П. Социальная борьба горожан Белоруссии (XVI–XVIII вв.) / В. Ф. Грицкевич. – Минск: Навука і тэхніка, 1979. – 110 с.
62. Дадзіёмава, В. У. Гісторыя музычнай культуры Беларусі / В. У. Дадзіёмава. – Мінск: Беларус. гуманіт. адук.-культ. цэнтр, 1994. – 96 с.

63. Далідовіч, Г. БНР і БССР: Роздум аб пакутным шляху беларускай дзяржаўнасці ў XX ст. / Г. Далідовіч. – Мінск: Пейто, 2002. – 63 с.
64. Дзмітрачкоў, П. Ф. Аб паходжанні беларусаў, фарміраванні і развіцці беларускай народнасці / П. Ф. Дзмітрачкоў. – Магілёў: МДУ, 1992. – 28 с.
65. Дзмітрачкоў, П. Ф. Беларусь у IX – першай палове XIII ст. / П. Ф. Дзмітрачкоў. – Магілёў: МДУ, 1994. – 26 с.
66. Дзмітрачкоў, П. Ф. Беларусь у складзе Вялікага княства Літоўскага (другая палова XIII – першая палова XVII стст.) / П. Ф. Дзмітрачкоў. – Магілёў: МДУ, 2003. – 32 с.
67. Дмитриев, М. В. Православие и реформация: Реформационные движения в восточнославянских землях Речи Посполитой во второй половине XVI в. / М. В. Дмитриев. – М.: Наука, 1990. – 74 с.
68. Длугош, Я. Грюнвальдская битва / Я. Длугош. – СПб.: Наука, 2007. – 36 с.
69. Довнар-Запольский, М. В. История Белоруссии / М. В. Довнар-Запольский. – Минск: Беларусь, 2003. – 678 с.
70. Доўнар-Запольскі, М. В. Гісторыя Беларусі / М. В. Доўнар-Запольскі. – Мінск: Беларусь, 1994. – 148 с.
71. Дробаў, Л. В. Беларускія мастакі XIX ст. / Л. В. Дробаў. – Мінск: Беларусь, 1971. – 54 с.
72. Дробов, Л. В. Живопись Белоруссии XIX – начала XX вв. / Л. В. Дробов. – Минск: Беларусь, 1974. – 76 с.
73. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XII–XVIII стст. / аўт. тэксту і склад. Н. Р. Высоцкая. – Мінск: Беларусь, 1984. – 233 с.
74. Емяльянчык, У. Паланез для касінераў (з падзей паўстання 1794 г. пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі на Беларусі) / У. Емяльянчык. – Мінск: Беларусь, 1994. – 160 с.
75. Ермаловіч, М. І. Старажытная Беларусь. Полацкі і навагародскі перыяды: гістарычны нарыс / М. І. Ермаловіч. – Мінск: Маст. літ., 1990. – 364 с.
76. З гісторыі палітычных партый: вучэб. дапаможнік / БДУ, У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 1993. – 110 с.
77. З гісторыі уніяцтва ў Беларусі (да 400-годдзя Брэсцкай уніі) / пад рэд. М. В. Біча і П. А. Лойкі. – Мінск: Экаперспектыва, 1996. – 134 с.
78. Загорульский, Э. М. Древняя история Белоруссии. Очерки этнической истории и материальной культуры (до IX в.) / Э. М. Загорульский. – Минск: БГУ, 1977. – 88 с.

79. Игнатенко, А. П. Ремесленное производство в городах Белоруссии в XVII–XVIII вв. / А. П. Игнатенко. – Минск: М-во высш., сред. спец. и проф. образ. БССР, 1963. – 87 с.
80. Иностранная военная интервенция в Белоруссии / сост. И. М. Игнатенко, И. П. Ломако, Е. К. Прыгунова. – Минск: Навука і тэхніка, 1990. – 340 с.
81. История Беларуси: учеб. пособие: в 2 ч. / под ред. Я. И. Трещенка. – Могилёв: МГУ, 2003. – 2 ч.
82. История Беларуси: учеб. пособие для вузов, колледжей, лицеев, гимназий и школ. – Минск, 1997. – 410 с.
83. История Европы. – М.: Наука, 1988. – 410 с.
84. Ігнатоўскі, У. М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі / У. М. Ігнатоўскі. – Мінск: Беларусь, 1992. – 72 с.
85. Ігнаценка, І. М. Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі / І. М. Ігнаценка. – Мінск: Беларус. НДЦ ДААС, 1995. – 270 с.
86. Іканапіс Беларусі XV–XVIII ст.ст. / аўт. тэксту і склад. Н. Ф. Высоцкая. – Мінск: Беларусь, 1986. – 230 с.
87. Імя тваё Белая Русь / уклад. Г. М. Сагановіч. – Мінск: Польша, 1991. – 318 с.
88. Каваленя, А. А. Беларусь напярэдадні і ў гады Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў: дапаможнік / А. А. Каваленя, І. А. Саракавік. – Мінск: Беларусь, 2008. – 270 с.
89. Калечыц, А. Г. Першыя людзі на зямлі Беларусі / А. Г. Калечыц. – Мінск: Беларусь, 1997. – 70 с.
90. Кісялёў, Г. В. На пераломе дзвюх эпох: Паўстанне 1863 г. на Міншчыне / Г. В. Кісялёў. – Мінск: Польша, 1990. – 35 с.
91. Князі Полацкай зямлі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 278 с.
92. Ковкель, И. И. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени / И. И. Ковкель, Э. С. Ярмусик. – Минск: Аверсэв, 2000. – 621 с.
93. Конон, В. М. Идеи гуманизма в общественно-политической и философской мысли в Белоруссии (дооктябрьский период) / В. М. Конон. – Минск: Навука і тэхніка, 1977. – 157 с.
94. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). – Минск: Амалфея, 2006. – 48 с.
95. Копыцкий, З. Ю. Социально-политическое развитие городов Белоруссии в XVI – первой половине XVII в. / З. Ю. Копыцкий. – Минск: Навука і тэхніка, 1975. – 98 с.

96. Корнейчик, Е. И. Белорусский народ в Отечественной войне 1812 г. / Е. И. Корнейчик. – Минск: Госиздат БССР, 1962. – 38 с.
97. Краўцэвіч, А. К. Стварэнне Вялікага княства Літоўскага / А. К. Краўцэвіч. – Мінск: Беларус. навука, 1998. – 192 с.
98. Круталевич, В. А. История Беларуси: становление национальной государственности (1917–1920 гг.) / В. А. Круталевич. – Минск: Право и экономика, 1999. – 385 с.
99. Круталевич, В. А. На путях национального самоопределения. БНР – БССР – РБ / В. А. Круталевич. – Минск: Право и экономика, 1995. – 139 с.
100. Лазука, Б. А. Гісторыя мастацтваў / Б. А. Лазука. – Мінск: Беларусь, 1996. – 399 с.
101. Ластоўскі, Ю. Кароткая гісторыя Беларусі / Ю. Ластоўскі. – Мінск: Універсітэцкае, 1992. – 126 с.
102. Липинский, Л. П. Столыпинская аграрная реформа в Белоруссии / Л. П. Липинский. – Минск: Навука і тэхніка, 1978. – 64 с.
103. Лосинский, Н. Б. Революционно-народническое движение в Беларуси (1870–1884) / Н. Б. Лосинский. – Минск: Навука і тэхніка, 1983. – 38 с.
104. Лыч, Л. М. Беларуская нацыя і мова / Л. М. Лыч. – Мінск: Маст. літ., 1994. – 277 с.
105. Лыч, Л. Гісторыя культуры Беларусі / Л. Лыч, У. Навіцкі. – Мінск: Экаперспектыва, 1997. – 487 с.
106. Лютый, А. М. Социально-экономическое развитие городов Белоруссии в конце XVIII – первой половине XIX в. / А. М. Лютый. – Минск: Навука і тэхніка, 1987. – 46 с.
107. Марзалюк, І. А. Гісторыя рэлігіі Беларусі ў X–XVIII стст. / І. А. Марзалюк. – Магілёў: МДУ, 1997. – 55 с.
108. Марцуль, Г. С. Гісторыя Беларусі: насельніцтва, фарміраванне і вызначэнне этнічных і дзяржаўна-адміністрацыйных межаў, беларускае замежжа / Г. С. Марцуль, М. С. Сташкевіч. – Мінск: РИВШ, 1997. – 131 с.
109. Марченко, И. Е. Белорусская ССР: курсом перестройки / И. Е. Марченко, В. И. Новицкий. – Минск: Навука і тэхніка, 1989. – 62 с.
110. Мяснікоў, А. Ф. Нацдэмы: лёс і трагедыя / А. Ф. Мяснікоў. – Мінск: Беларусь, 1993. – 110 с.
111. Назаўседы разам. Да 60-годдзя ўз’яднання Заходняй Беларусі з БССР: артыкулы; дакументы. – Мінск: БелЭН, 1999. – 252 с.

112. Нарысы гісторыі Беларусі: у 2 ч. / пад рэд. М. П. Касцюка. – Мінск: Беларусь, 1994–1995. – 2 ч.
113. Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі / пад рэд. С. А. Умрэйкі. – Мінск: Нар. асвета, 1968. – 204 с.
114. Насевіч, В. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага: падзеі і асобы / В. Насевіч. – Мінск: Палымя, 1993. – 100 с.
115. Осмоловский, В. П. Коллективизация Белорусской ССР: опыт и уроки / В. П. Осмоловский. – Минск: Веды, 1991. – 20 с.
116. Падокшын, С. А. Беларускае думка ў кантэксце гісторыі і культуры / С. А. Падокшын. – Мінск: Белар. навука, 2003. – 314 с.
117. Палітычныя партыі Беларусі / П. І. Брыгадзін, У. Ф. Ладзеў, М. С. Сташкевіч [і інш.]. – Мінск: Згода, 1994. – 262 с.
118. Панютіч, В. П. Социально-экономическое развитие белорусской деревни в 1861–1900 гг. / В. П. Панютіч. – Минск: Навука і тэхніка, 1990. – 374 с.
119. Пилипенко, М. Ф. Возникновение Белоруссии. Новая концепция / М. Ф. Пилипенко. – Минск: Беларусь, 1991. – 141 с.
120. Пичета, В. И. Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-Русском государстве / В. И. Пичета. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 28 с.
121. Пілецкі, В. А. Першабытнае грамадства на Беларусі / В. А. Пілецкі. – Мінск: БДПУ, 1996. – 48 с.
122. Полуян, В. А. Революционно-демократическое движение в Западной Белоруссии (1927–1939 гг.) / В. А. Полуян. – Минск: Навука і тэхніка, 1978. – 358 с.
123. Прокошина, Е. С. Казимир Лыщинский / Е. С. Прокошина, В. Ф. Шалькевич. – Минск: Беларусь, 1986. – 93 с.
124. Рогалев, А. Белая Русь и белорусы (в поисках истоков) / А. Рогалев. – Гомель: Белорус. агентство науч.-тех. и деловой информ., 1994. – 266 с.
125. Саверчанка, І. В. Канцлер Вялікага княства: Леў Сапега / І. В. Саверчанка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 61 с.
126. Саверчанка, І. В. Астафей Валовіч (гісторыка-біяграфічны нарыс) / І. В. Саверчанка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 22 с.
127. Савицкий, Э. М. Революционное движение в Белоруссии (август 1914 – февраль 1917 гг.) / Э. М. Савицкий. – Минск: Навука і тэхніка, 1981. – 181 с.
128. Сагановіч, Г. М. Айчыну сваю баронячы: Канстанцін Астрожскі / Г. М. Сагановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 60 с.

129. Сагановіч, Г. Невядомая вайна: 1654–1667 / Г. Сагановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 145 с.
130. Самбук, С. М. Политика царизма в Белоруссии во второй половине XIX в. / С. М. Самбук. – Минск: Навука и тэхніка, 1980. – 221 с.
131. Самбук, С. М. Революционные народники Белоруссии / С. М. Самбук. – Минск: Навука і тэхніка, 1972. – 190 с.
132. Сасим, А. М. Промышленность Беларуси в XX столетии: учеб. пособие / А. М. Сасим. – Минск: Экаперспектыва, 2001. – 268 с.
133. Сачанка, Б. Беларуская эміграцыя / Б. Сачанка. – Мінск: Голас Радзімы, 1991. – 111 с.
134. Старонкі гісторыі Беларусі / М. М. Крывальцэвіч [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 234 с.
135. Старостенко, В. В. Становление национального самосознания белорусов: этапы и основополагающие идеи (X–XVII вв.) / В. В. Старостенко. – Могилев: МГУ, 2001. – 197 с.
136. Сташкевич, Н. С. Приговор революции: Крушение антисоветского движения в Белоруссии, 1917–1925 / Н. С. Сташкевич. – Минск: Універсітэцкае, 1985. – 303 с.
137. Сыны і пасынкі Беларусі / уклад. С. В. Барыс. – Мінск: Польша, 1996. – 416 с.
138. Сямашка, Я. І. Армія Краёва на Беларусі / Я. І. Сямашка. – Мінск: Хата, 1994. – 269 с.
139. Тарасаў, К. Памяць пра легенды: Постаці беларускай мінуўшчыны / К. Тарасаў. – Мінск: Польша, 1994. – 270 с.
140. Тарасаў, С. В. Чарадзеі сёмага веку Траяна: Усяслаў Полацкі / С. В. Тарасаў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 38 с.
141. Туронак, Ю. Беларусь пад нямецкай акупацыяй / Ю. Туронак. – Мінск: Беларусь, 1993. – 236 с.
142. Фридман, М. Б. Отмена крепостного права в Белоруссии / М. Б. Фридман. – Минск: Універсітэцкае, 1958. – 201 с.
143. Фроянов, И. Я. Киевская Русь: Очерки социально-политической истории / И. Я. Фроянов. – СПб.: Изд-во университетское, 1999. – 370 с.
144. Цвікевіч, А. Западно-руссизм. Нарысы з гісторыі грамадскай думкі на Беларусі ў XIX – пачатку XX в. / А. Цвікевіч. – Мінск: Белдзяржвыдавецтва, 1993. – 340 с.
145. Чантурия, В. А. История архитектуры Белоруссии / В. А. Чантурия. – Минск: Высш. шк., 1977. – 311 с.

146. Чаропка, В. Уладары Вялікага княства / В. Чаропка. – Мінск: Беларусь, 2007. – 605 с.
147. Чепко, В. В. Сельское хозяйство Белоруссии в первой половине XIX в. / В. В. Чепко. – Минск: Навука і тэхніка, 1966. – 52 с.
148. Чигринов, П. Г. Очерки истории Беларуси: учеб. пособие / П. Г. Чигринов. – Минск: Вышш. шк., 2007. – 463 с.
149. Шабуня, К. И. Аграрный вопрос и крестьянское движение в Белоруссии в революции 1905–1907 гг. / К. И. Шабуня. – Минск: М-во высш., средн. спец. и проф. образ. БССР, 1962. – 36 с.
150. Шалькевіч, В. Ф. Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі: навук. дапаможнік / В. Ф. Шалькевіч. – Мінск: МІК, 2005. – 103 с.
151. Шмидт, И. Скульптура конца XIX – начала XX в. / И. Шмидт. – М.: Просвещение, 1960. – 50 с.
152. Штыхов, Г. В. Города Полоцкой земли / Г. В. Штыхов. – Минск: Навука і тэхніка, 1978. – 157 с.
153. Шчакаціхін, М. Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва / М. Шчакаціхін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 278 с.
154. Эканамічная гісторыя Беларусі: курс лекцый / пад рэд. В. І. Галубовіча. – Мінск: Экаперспектыва, 1999. – 287 с.
155. Эканамічная гісторыя Беларусі і замежных краін. – Мінск: Экаперспектыва, 1996. – 111 с.
156. Этнаграфія беларусаў: гістарыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя / В. К. Бандарчык [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 213 с.
157. Юхо, И. А. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. / И. А. Юхо. – Минск: БГУ, 1978. – 141 с.
158. Юхо, Я. А. Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі: вучэб. дапаможнік / Я. А. Юхо. – Мінск: Універсітэцкае, 1992. – 270 с.
159. Юхо, Я. «Нарадзіўся я ліцьвінам...» Т. Касцюшка / Я. Юхо, У. Емяльянчык. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 68 с.

Даты важнейших падзей гісторыі Беларусі

100–35 тыс. гадоў да н. э. – з’яўленне першых людзей на тэрыторыі Беларусі.

9–5 тыс. гадоў да н. э. – засяленне ў эпоху мезаліта ўсёй тэрыторыі Беларусі.

5–3 тыс. гадоў да н. э. – пачатак пераходу ў эпоху неаліта ад прысвойваючай (збіральніцтва і палявання) да вытворчай гаспадаркі (земляробства і жывёлагадоўлі).

VI–IX стст. – першыя палітычныя аб’яднанні ўсходніх славян на тэрыторыі Беларусі (крывічы, дрыгавічы, радзімічы).

862 г. – першае ўпамінанне пра Полацк у «Аповесці мінулых гадоў».

980 г. – упершыню ў летапісе ўзгадваецца Тураў.

988 г. – прыняцце хрысціянства ў Кіеўскай Русі.

1044–1101 гг. – княжанне ў Полацку Усяслава Брачыславіча (Чарадзея).

1050-я гг. – будаўніцтва ў Полацку Сафійскага сабора.

1067 г. – першае ўпамінанне пра Мінск у «Аповесці мінулых гадоў», бітва на р. Нямізе паміж войскамі полацкага князя Усяслава і кіеўскіх князёў Яраславічаў.

Каля 1104–1167 гг. – жыццё і дзейнасць святой Еўфрасінні Полацкай.

Каля 1130–1182 гг. – жыццё і дзейнасць святога Кірылы Тураўскага.

1240-я гг. – заснаванне ў Верхнім Панямонні дзяржавы – аснова Вялікага Княства Літоўскага, Рускага, Жамойцкага (ВКЛ) – з цэнтрам у Навагрудку.

1240–1263 гг. – праўленне ў Навагрудку літоўскага князя Міндоўга, які заснаваў ВКЛ.

1295–1316 гг. – княжанне Віцены ў ВКЛ.

1316–1341 гг. – княжанне Гедыміна ў ВКЛ.

1323 г. – перанос Гедымінам сталіцы ВКЛ з Навагрудка ў Вільню.

1357–1377 гг. – княжанне Альгерда ў ВКЛ.

1377–1392 гг. – княжанне Ягайлы ў ВКЛ.

1385 г. – заключэнне дынастычнай Крэўскай уніі паміж ВКЛ і Каралеўствам Польскім.

1390 г. – атрыманне Бярэсцем магдэбургскага права.
1392–1430 гг. – княжанне Вітаўта ў ВКЛ.
1410 г., 15 ліпеня – Грунвальдская бітва – разгром Тэўтонскага ордэна аб’яднанымі войскамі ВКЛ і Каралеўства Польскага.
1413 г. – Гарадзельская унія ВКЛ з Каралеўствам Польскім.
1440–1492 гг. – княжанне Казіміра ў ВКЛ.
1468 г. – выданне судзебніка Казіміра.
Каля 1490 – каля 1551 г. – жыццё і дзейнасць Францыска Скарыны.
1517 г. – пачатак кнігавыдавецкай дзейнасці Ф. Скарыны («Біблія»)
1529 г. – зацвярджэнне I Статута ВКЛ – звода законаў феадальнага права, памятнага беларускай пісьменнасці і юрыдычнай думкі.
1557 г. – аграрная рэформа вялікага князя ВКЛ Жыгімонта Аўгуста «Устава на валокі».
1558–1583 гг. – Лівонская (Інфляцкая) вайна.
1565 г. – адміністрацыйна-тэрытарыяльная і судовая рэформы ў ВКЛ.
1566 г. – зацвярджэнне II Статута ВКЛ.
1569 г., 1 ліпеня – Люблінская унія – аб’яднанне ВКЛ і Польскага Каралеўства ў адзіную дзяржаву – Рэч Паспалітую.
1579 г. – заснаванне Віленскай езуіцкай акадэміі (будучы ўніверсітэт).
1587–1632 гг. – каранацыя Жыгімонта Вазы ў Рэчы Паспалітай.
1588 г. – прыняцце III Статута ВКЛ.
1596 г. – Берасцейская царкоўная унія – стварэнне уніяцкай царквы на тэрыторыі Беларусі і Украіны.
1648–1551 гг. – казацка-сялянская вайна на тэрыторыі Беларусі.
1654–1667 гг. – вайна паміж Маскоўскім княствам і Рэччю Паспалітай.
1700–1721 гг. – Паўночная вайна Расіі са Швецыяй.
1708 г. – разгром рускімі войскамі швецкага корпуса генерала Левенгаўпта каля вёскі Лясная.
1740–1744 гг. – паўстанне сялян у Крычаўскім старостве пад кіраўніцтвам В. Вашчылы.
1772 г. – першы падзел Рэчы Паспалітай, уключэнне ўсходняй часткі Беларусі ў склад Расійскай імперыі.
1791 г., 3 мая – прыняцце сеймам Рэчы Паспалітай Канстытуцыі (першай у Еўропе).
1793 г. – другі падзел Рэчы Паспалітай, далучэнне цэнтральнай часткі Беларусі да Расійскай імперыі.

1794 г. – паўстанне ў Польшчы, Беларусі і Літве пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі.

1795 г. – трэці падзел Рэчы Паспалітай, далучэнне заходняй часткі Беларусі да Расійскай імперыі.

1812 г. – нашэсце арміі Напалеона на Расію.

1830–1831 гг. – шляхецкае паўстанне ў Польшчы і Беларусі.

1832 г. – закрыццё Віленскага універсітэта.

1839 г. – скасаванне уніяцкай царквы на Беларусі.

1840 г. – указ Мікалая I аб адмене дзеяння III Статута ВКЛ.

1840-я – сярэдзіна 1850-х гг. – рэформа П. Кісялёва ў дзяржаўнай вёсцы і інвентарная рэформа памешчыцкай вёскі.

1861 г. – адмена прыгоннага права ў Расійскай імперыі.

1863–1864 гг. – паўстанне пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага ў Беларусі і Літве.

1870-я гг. – узнікненне першых народніцкіх гурткоў у беларускіх гарадах.

1898 г. – першы з’езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (РСДРП) у Мінску.

1902 г. – утварэнне партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў).

1903 г. – утварэнне Беларускай сацыялістычнай грамады (БСГ).

1905–1907 гг. – першая буржуазна-дэмакратычная рэвалюцыя ў Расіі.

1906 г. – пачатак выдання першых легальных беларускіх газет «Наша доля» і «Наша ніва».

1906 г. – пачатак Сталыпінскай аграрнай рэформы.

1914–1918 гг. – Першая сусветная вайна.

1915 г. – акупацыя войскамі Германіі тэрыторыі Беларусі да лініі Дзвінск – Паставы – Баранавічы – Пінск.

1917 г., 27 лютага – перамога Лютаўскай буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў Расіі, звяржэнне самадзяржаўя.

1917 г., 25–27 сакавіка – з’езд беларускіх нацыянальна-дэмакратычных арганізацый (Мінск), заснаванне Беларускага нацыянальнага камітэта (БНК).

1917 г., чэрвень – утварэнне Заходняй вобласці.

1917 г., 8–10 ліпеня – другі з’езд беларускіх нацыянальна-дэмакратычных арганізацый (Мінск), стварэнне Цэнтральнай беларускай рады (ЦБР).

1917 г., 25 кастрычніка – узброенае паўстанне ў Петраградзе пад кіраўніцтвам большавікоў, звяржэнне Часовага ўрада.

1917 г., лістапад – утварэнне Абласнога выканаўчага камітэта Савета дэпутатаў Заходняй вобласці і фронту (Аблвыканкамзах) і Савета Народных Камісараў (СНК).

1917 г., 15–17 снежня – I Усебеларускі з’езд.

1918 г., студзень – утварэнне Беларускага нацыянальнага камісарыята (Белнацкам).

1918 г., 3 сакавіка – Брэст-Літоўскі мірны дагавор (Брэсцкі мір) паміж Расіяй і дзяржавамі германскага блока.

1918 г., 9 сакавіка – абвясчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР).

1918 г., 25 сакавіка – абвясчэнне незалежнасці БНР.

1919 г., 1 студзеня – абвясчэнне Беларускай ССР і стварэнне Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі на чале з Д. Жылуновічам.

1919 г., 2–3 лютага – I Усебеларускі з’езд Саветаў, прыняцце першай Канстытуцыі БССР.

1919 г., 27 лютага – утварэнне Літоўска-Беларускай ССР.

1919–1920 гг. – польска-савецкая вайна.

1920 г., 31 ліпеня – другое абвясчэнне БССР.

1921 г., 18 сакавіка – Рыжскі мірны дагавор паміж Савецкай Расіяй і Польшчай, па якому Заходняя Беларусь адышла да Польшчы.

1921–1928 гг. – правядзенне новай эканамічнай палітыкі.

1922 г., 30 снежня – утварэнне СССР.

1924 г. і 1926 г. – першае і другое ўзбуйненне тэрыторыі Беларусі.

1924–1928 гг. – правядзенне палітыкі беларусізацыі ў Беларусі.

1927 г., 1937 г. – прыняцце Канстытуцыі БССР.

1939 г., 23 жніўня – дагавор аб ненападзенні паміж СССР і Германіяй.

1939 г., 1 верасня – нападзенне фашысцкай Германіі на Польшчу, пачатак Другой сусветнай вайны.

1939 г., 17 верасня – пераход Чырвонай Арміяй савецка-польскай граніцы, далучэнне Заходняй Беларусі да БССР.

1939 г., 28–30 кастрычніка – Народны (Нацыянальны) сход Заходняй Беларусі ў Беластоку, прыняцце дэкларацыі аб абвясчэнні Савецкай улады.

1941 г., 22 чэрвеня – пачатак Вялікай Айчыннай вайны.

1941 г., 24 чэрвеня – фарміраванне першага ў Беларусі і СССР партызанскага атрада (на чале з В. З. Каржом).

1941 г., чэрвень – жнівень – акупацыя ўсёй тэрыторыі Беларусі нямецка-фашысцкімі войскамі.

1942 г., верасень – стварэнне Беларускага штаба партызанскага руху (БШПР).

1944 г., 23 чэрвеня – 29 жніўня – Беларуская наступальная аперацыя «Баграціён», вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

1945 г., 9 мая – заканчэнне Вялікай Айчыннай вайны.

1945 г., 26 чэрвеня – утварэнне Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

1945 г., 2 верасня – капітуляцыя Японіі, заканчэнне Другой сусветнай вайны.

1946 г. – закон «Аб пяцігадовым плане аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі Беларускай ССР на 1946–1950 гг.».

1954 г. – уступленне БССР у Міжнародную арганізацыю працы (МАП) і арганізацыю па пытаннях асветы, навукі і культуры (ЮНЕСКА).

1965 г. – эканамічная рэформа.

1978 г. – прыняцце новай Канстытуцыі БССР.

1986 г. – аварыя на Чарнобыльскай АЭС.

1990 г., студзень – прыняцце закона аб мовах у БССР, паводле якога беларуская мова юрыдычна абвешчана дзяржаўнай.

1990 г., 27 ліпеня – Вярхоўны савет БССР прыняў Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце БССР.

1991 г., 25 жніўня – Вярхоўны савет БССР надаў Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце БССР канстытуцыйны статус і прыпыніў дзейнасць Камуністычнай партыі Беларусі (КПБ).

1991 г., 8 снежня – Белавежскія пагадненні аб спыненні дзейнасці СССР і стварэнні Садружнасці Незалежных Дзяржаў (СНД).

1992 г., студзень – Рэспубліка Беларусь прынята ў члены Савета па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе (СБСЕ).

1994 г., 15 сакавіка – прыняцце Канстытуцыі незалежнай РБ.

1994 г., 10 ліпеня – абранне першага Прэзідэнта РБ.

1995 г., 14 мая – парламенцкія выбары і I рэспубліканскі рэферэндум.

1996 г., 2 красавіка – дагавор аб стварэнні Садружнасці Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі.

1996 г., 24 лістапад – II рэспубліканскі рэферэндум.

1997 г., 2 красавіка – дагавор аб саюзе РБ і РФ.

1999 г., 8 снежня – дагавор аб утварэнні Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі.

2001 г., 18 сакавіка – II Усебеларускі сход, які абмеркаваў праграму сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на 2001–2005 гг.

2001 г., 9 верасня – выбары Прэзідэнта РБ.

2002 г., 6 верасня – утварэнне новага маладзёжнага грамадскага аб'яднання БРСМ.

2004 г., 17 кастрычніка – III рэспубліканскі рэферэндум аб зменах у Канстытуцыі РБ.

2006 г., 2–4 сакавіка – III Усебеларускі народны сход, на якім абмяркоўвалася праграма сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на 2006–2010 гг.

2006 г., 19 сакавіка – выбары Прэзідэнта РБ.

2008 г., 28 верасня – выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу.

Тэрміны і паняцці

Абласны выканаўчы камітэт Заходняй вобласці і фронту (Аблвыканкамзах) – першы вышэйшы заканадаўчы орган Савецкай улады на тэрыторыі Беларусі. Дзейнічаў з 26 лістапада 1917 г. па 2 студзеня 1919 г. Старшыня – М. Рагазінскі (з 1918 г. – А. Мяснікоў).

Адраджэнне – эпоха станаўленне раннебуржуазнай культуры ў Заходняй і Цэнтральнай Еўропе ў XIV–XVI стст. Асноўным ідэйным зместам культуры гэтага перыяду быў гуманізм. Узнікла новая свецкая культура. Спецыфічнай рысай Рэнэсансу ў Беларусі стала сувязь з хрысціянскім светапоглядам.

Асадніцтва – інстытут ваенных і грамадзянскіх каланістаў («асаднікаў»), якіх польскі ўрад перасяляў (з 1921 г.) з цэнтральных рэгіёнаў краіны ў Заходнюю Беларусь.

Асадныя сяляне – феадальна-залежныя сяляне, галоўнай павіннасцю якіх быў грашовы аброк (чынш).

Археалагічная культура – сукупнасць аднародных па матэрыяльнай культуры археалагічных помнікаў, якія знаходзяцца на пэўнай тэрыторыі і храналагічна блізкія па часу існавання.

«Баграціён» – кодавая назва летняй стратэгічнай наступальнай аперацыі Чырвонай Арміі (Беларуская наступальная аперацыя, 23 чэрвеня – 29 жніўня 1944 г.)

Беларуская народнасць – моўная, эканамічная і культурная супольнасць людзей, якая склалася гістарычна з удзелам балцкага субстрата ў межах пераважна славянскай тэрыторыі, дзе пражывалі нашчадкі дрыгавічоў, крывічоў і іншых плямён.

Берасцейская царкоўная унія 1596 г. – пагадненне, падпісанае на царкоўным з'ездзе ў Брэсце аб аб'яднанні на тэрыторыі Рэчы Паспалітай

праваслаўнай і каталіцкай царквы. Прадугледжвала прызнанне вярхоўнай улады Ватыкана і каталіцкіх догматаў пры захаванні праваслаўнай абраднасці і богаслужэння на царкоўнаславянскай і роднай мовах. Прывяла да стварэнню накірунка ў хрысціянстве – уніяцтва, якое ўлічвала нацыянальныя асаблівасці беларусаў у мове, святах, абрадах і г. д.

«Ваенны камунізм» – эканамічная палітыка савецкай дзяржавы (1918–1920 гг.), якая ўключала харчразвёрстку, усеагульную працоўную павіннасць, цэнтралізацыю кіравання, забарону свабоднага гандлю і інш.

Верв – так у IX ст. называлася сельская абшчына (раней – патрыярхальная), для якой было характэрна самакіраванне і кругавая парука.

Веча – народны сход для вырашэння найбольш важных грамадскіх і дзяржаўных спраў.

Войт – 1) глава гарадскога магістрата; 2) службовая асоба, якая прызначалася землеўладальнікам для кантролю за выкананнем павіннасцей залежным ад яго насельніцтвам.

Гетман – галоўнакамандуючы войска ВКЛ.

Даннікі – сяляне, якія былі абавязаны за карыстанне зямельным надзелам прадстаўляць феодалу натуральную даніну.

Дрыгавічы – усходнеславянскі племянны саюз, які насяляў поўдзень Беларусі, басейн ракі Прыпяць. Найбольш распаўсюджана версія, што назва паходзіць ад слова «дрыгва» – балота. Па другой думцы – ад імён Драг, Драгавіт.

Дысідэнты – тыя, хто выступаў супраць несправядлівасці, парушэння правоў чалавека.

«Западнарусизм» – ідэалогія ў грамадскім руху Беларусі сярэды XIX – пачатку XX ст. (І. Сямашка, М. Каяловіч і інш.), прыхільнікі якой адмаўлялі існаванне самастойнага беларускага этнаса.

Індаеўрапейцы – вялікая група плямён і народаў, фарміраванне якіх праходзіла на прасторы ад сучаснай Індыі да захаду Еўропы. Яны размаўлялі на блізкіх мовах, што сведчыць аб іх агульным паходжанні (аб гэтым гавораць агульныя элементы матэрыяльнай і духоўнай культуры).

Канцлер – глава канцэлярыі вялікага князя і паноў-радных, захавальнік дзяржаўнай пячаткі.

Канфедэрацыя – у Рэчы Паспалітай ваенна-палітычны саюз шляхты, накіраваны супраць існаваўшых ці надуманых парушэнняў шляхецкіх правоў, рашэнні прымаліся большасцю галасоў.

Кірыліца – старажытная славянская азбука, створаная ў сярэдзіне IX ст. На аснове глаголіцы і грэчаска-візанцыйскага пісьма.

Класіцызм – накірунак у еўрапейскай мастацкай культуры другой паловы XVII – пачатку XIX ст. Сутнасць яго праявілася ў кананізацыі антычнай класікі як дасканалага ўзору пераемнасці. У Беларусі тэндэнцыі класіцызму пачалі распаўсюджвацца з XVII ст. (манументальнасць формаў, багацце і пышнасць інтэр’ера).

Контррэфармацыя – рэлігійна-палітычны рух супраць Рэфармацыі, які ўзначальваў Ватыкан, рэлігійная форма ўмацавання феадалізму ў перыяд яго распаду. Праваднікамі контррэфармацыі ў Беларусі былі езуіты.

Крывічы – вялікае аб’яднанне плямён, якія жылі ў вярхоўях Дняпра, Заходняй Дзвіны, Волгі на поўдзень ад Чуцкага возера. Паходжанне назвы трактуецца па-рознаму: ад імён Крыў, Крыў-Крывейт, ад слова «крыўныя» – блізкія па крыві, ад няроўнай мясцовасці (крывізны).

Крэўская унія 1385 г. – дагавор аб саюзе ВКЛ і каралеўства Польскага. Гарантам уніі з’яўляўся адзіны манарх для дзвюх дзяржаў.

Лава – гарадскі суд.

Латыфундыя – буйны феадальны маёнтак.

Летапісы – гісторыка-культурныя творы, якія складаюцца з запісаў гістарычных падзей па гадах. Былі агульнарускімі («Аповесць мінулых часоў») і мясцовымі.

«Ліберум вета» (свабода забароны) – звычай у дзяржаўным праве Рэчы Паспалітай, згодна з якім кожны дэпутат, пасол сейма ці сейміка мог выказаць нязгоду з любой яго пастановай, што вяло да спынення пасяджэння, адмены ўсіх прынятых на ім рашэнняў. Тэрэтычна існаваў з XVI ст., на практыцы стаў выкарыстоўвацца з 1652 г. Ліквідаваны Канстытуцыяй 3 мая 1771 г. як адна з галоўных перашкод на шляху да рэфармавання дзяржавы.

Літоўска-Беларуская ССР (ЛітБел) – штучнае дзяржаўнае ўтварэнне (люты – чэрвень 1919 г.) на тэрыторыі Віленскай, Мінскай, Гродзенскай і частцы Ковенскай губерняў у гады інтэрвенцыі і грамадзянскай вайны.

Літва – тэрыторыя, якая з 1040 г. згадваецца ў летапісах. Летапісная Літва знаходзілася на землях верхняга, часткова сярэдняга Панямоння і Павілля.

Люблінская унія 1569 г. – пагадненне аб дзяржаўна-палітычным саюзе ВКЛ з Польшчай, у адпаведнасці з якім утварылася новая дзяржава – Рэч Паспалітая.

Людзі непахожыя – сяляне, якія страцілі права на пераход ад аднаго феодала да другога.

Людзі пахожыя – вольныя сяляне, якія пры выкананні пэўных умоў мелі права на пераход з маёнтка феодала на службу да другога.

Людзі цяглыя – феадальна-залежныя сяляне, галоўнымі павіннасцямі якіх былі адпрацовачныя (пераважна паншчына).

Магдэбургскае права – феадальнае гарадское права, якім вызначаліся эканамічныя, маёмасныя, сацыяльна-палітычныя правы гараджан і рэгулявалася грамадска-палітычнае і эканамічнае жыццё ў гарадах. Па магдэбургскаму праву гараджане вызваліліся ад феадальных павіннасцей, якія замянілі адзіным штогадовым грашовым падаткам. Яны маглі выбіраць гарадскі орган улады – магістрат, а таксама суд, ствараць рамесныя аб'яднанні – цэхі. Першым з беларускіх гарадоў атрымаў магдэбургскае права Брэст (1390 г.). Адменена ўказами Кацярыны II у 1775–1795 гг.

Магістрат – орган гарадскога самакіравання.

Мадэрн – накірунак у мастацтве канца XIX – пачатку XX ст., характэрнымі рысамі якога былі багаты арнамент, шырокае выкарыстанне плаўных ліній у дэкоры, стылізаваны раслінны ўзор.

Мазайка – выява ці узор, якія выкананы з каляровых камянёў смальты, керамічных плітак і г. д.

Менталітэт – асаблівасці мыслення народа, складу розуму, нацыянальнага характару і псіхалогіі.

Нацыя – устойлівая супольнасць людзей, якая гістарычна склалася на аснове агульнасці тэрыторыі, эканамічнага жыцця, мовы, нацыянальнага характару, самасвядомасці і культуры.

Нацыяналізацыя – перавод сродкаў вытворчасці, банкаў, зямлі, транспарту з прыватнай уласнасці ва ўласнасць дзяржавы.

Ордэн – ваенная арганізацыя царкоўных і свецкіх феодалаў.

Рада – вышэйшы орган дзяржаўнай улады ў ВКЛ, у склад якога ўваходзілі першыя службовыя асобы: канцлер, падканцлер, гетман, маршалкі, ваяводы і інш. Вядома з пачатку XIV ст. Узнікла як дарадчы орган пры вялікім князі, але з канца XV ст. значна абмежавала яго ўладу.

Радзімічы – усходнеславянскі племянны саюз, землі якога знаходзіліся ў паўднёва-ўсходняй частцы сучаснай Беларусі. Як сказана ў летапісе, назва паходзіць ад імя правадыра племя – Радзіма. Па іншай версіі – ад балцкага «radimas» (месцазнаходжанне).

Ратуша – спецыяльны будынак, у якім знаходзіўся магістрат.

Род – калектыў кроўных родзічаў, які вядзе сваё паходжанне па адной лініі (спачатку мацярынскай, потым па бацькоўскай) ад агульнага продка. Асноўныя рысы роду: калектыўная ўласнасць на зямлю і сродкі вытворчасці, сацыяльная роўнасць членаў, калектывізм у вытворчасці і спажыванні.

«Рэйкавая вайна» – умоўная назва аперацый савецкіх партызан па адзіначасоваму масавому разбурэнню чыгуначных камунікацый з мэтай дэарганізацыі ваенных перавозак нямецкіх войскаў.

Рэфармацыя – шырокі грамадска-палітычны і ідэалагічны рух у еўрапейскіх краінах у XVI ст., накіраваны супраць феадальных парадкаў, які праходзіў у форме барацьбы з каталіцкай царквой. Ідэолагі Рэфармацыі ставілі мэтай стварыць дэмакратычную нацыянальную царкву. Рэфармацыя паклала пачатак пратэстантызму – новаму накірунку у хрысціянстве. Пік рэфармацыйнага руху ў Беларусі прыходзіцца на 1550–70-я гг. Найбольшае распаўсюджванне атрымаў кальвінізм.

Рэч Паспалітая – афіцыйная назва феадальнай федэратыўнай дзяржавы, у якой аб'ядналіся каралеўства Польскае і ВКЛ. Існавала ў 1569–1795 гг.

Савет Народных камісараў (СНК) Заходняй вобласці і фронту – орган выканаўчай улады Аблвыканкамзаха.

Статут ВКЛ 1588 г. – звод законаў, які дзейнічаў на тэрыторыі Беларусі і Літвы да 1840 г. Стаяў на абароне эканамічнай, палітычнай і культурнай незалежнасці дзяржавы. Забараняў іншаземцам, у тым ліку і палякам, атрымоўваць у княстве землі і пасады. Заканадаўча замацоўваў за беларускай мовай статус дзяржаўнай. Дэклараваў ідэю прававога парадку. Зрабіў уплыў на прававую культуру шэрага народаў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы.

«Устава на валокі» 1557 г. – закон аб правядзенні ў ВКЛ аграрнай рэформы – «Валочнай памеры», прыняты Жыгімонтам II Аўгустам. Асноўныя задачы рэформы: уладкаванне сялянскага землекарыстання, уніфікацыя памераў павіннасцей з мэтай павялічыць прыбытак памешчыцкіх фальваркаў.

Устаўныя граматы – дакументы, якімі вызначаліся адносіны часоваабавязаных сялян з памешчыкамі ў ходзе сялянскай рэформы 1861 г.

Фальварак – феадальная гаспадарка (гаспадарскі двор з пабудовамі, палявымі, сенажатнымі і іншымі ўгоддзямі), заснаваная на працы феадальна-залежных сялян.

Цэх – аб'яднанне рамеснікаў некалькіх сумежных прафесій. Ствараліся ў беларускіх гарадах, каб абараніць сваю вытворчасць ад канкурэнцыі і арганізаваць збыт прадукцыі. Існавалі ў XV–XVIII стст.

Чэлядзь – феадальна-залежнае насельніцтва ў XI–XIII стст.

Шляхта – прывілеяванае саслоўе ў ВКЛ.

Юрыдыка – адміністрацыйна адасобленыя часткі гарадоў, якія знаходзіліся пад уладай і юрысдыкцыяй якога-небудзь феадала ці царквы. Узніклі на тэрыторыі Беларусі ў пачатку XVI ст. На жыхароў юрыдык не распаўсюджвалася адміністрацыйная і судовая ўлада гарадскога самакіравання.

Дзеячы беларускай культуры

Старажытная Беларусь

Еўфрасіння Полацкая (каля 1104–1167). Полацкая князёўна, унучка Усяслава Чарадзея, асветніца, ігуменя манастыра св. Спаса ў Полацку. Першая жанчына на Русі, кананізаваная праваслаўнай царквой за дзейнасць па распаўсюджванні хрысціянства.

Кірыла Тураўскі (каля 1130 – каля 1182). Епіскап, пісьменнік, прапаведнік, царкоўны дзеяч. Аўтар 8 слоў (і павучэнняў), 3 прытчаў, каля 30 малітваў і некалькіх канонаў.

Кліменцій Смаляціч (1112–1154). Царкоўны дзеяч, пісьменнік, знаўца антычнай літаратуры і філасофіі, з 1147 па 1154 г. – кіеўскі мітрапаліт. Аўтар «Паслання прэсвітару Фаме». Адстойваў незалежнасць усходнеславянскай царквы ад Візантыі.

XIV–XVI стст.

Мікола Гусоўскі (1470 – каля 1533). Беларускі паэт-гуманіст, прадстаўнік новалацінскай літаратурнай школы, дзеяч славянскай культуры. Пісаў на лацінскай мове. Аўтар 3 паэм, больш 10 вершаў. Лічыцца заснавальнікам рэнесансна-рэалістычнай традыцыі ў паэзіі Беларусі, Украіны і Польшчы. У 1522 г. напісаў у Рыме на лацінскай мове паэму «Песня пра зубра» – літаратурны шэдэўр эпохі Адраджэння на тэрыторыі Беларусі.

Францыск Скарына (каля 1490 – каля 1551). Беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар, навуковец, пісьменнік, перакладчык, гуманіст і асветнік. Пачатковую адукацыю атрымаў у Полацку і, відавочна, у Вільні. Навучаўся на філасофскім факультэце Кракаўскага ўніверсітэта (1504–1506), дзе атрымаў ступень бакалаўра філасофіі. У 1507–1511 гг. працаваў і навучаўся ў Заходняй Еўропе, у 1512 г. у Падуанскім ўніверсітэце атрымаў навуковую ступень доктара медыцыны. Валодаў таксама ступенню доктара вольных навук. У Празе ў

1517–1519 гг. надрукаваў 23 кнігі Бібліі, а затым, па вяртанні на радзіму, заснаваў у Вільні друкарню, дзе выпусціў «Малую падарожную кніжыцу» (1522) і «Апостал» (1525).

Сымон Будны (1530–1593). Беларускі гуманіст і асветнік, філосаф, гісторык, філолаг, паэт, ідэолаг памяркоўнага кірунку ў арыянстве. Скончыў Кракаўскі універсітэт, з 1558 г. працаваў настаўнікам пратэстанскай школы ў Вільні. У 1562 г. выдаў у Нясвіжскай друкарні «Катэхізіс» і «Апраўданне грэшнага чалавека перад богам». Працягваў традыцыі Ф. Скарыны, заклікаў да развіцця нацыянальнай культуры, беларускай мовы.

Леў Сапега (1557–1633). Адметны дзяржаўны і грамадскі дзеяч ВКЛ, юрыст, пісьменнік-публіцыст. У 1585–1633 гг. займаў пасады падканцлера, канцлера, гетмана. Кіраваў знешняй палітыкай дзяржавы і аказваў істотны ўплыў на яе ўнутранае жыццё. Барацьбіт за захаванне незалежнасці ВКЛ у складзе Рэчы Паспалітай. Адзін з арганізатараў Трыбунала і стваральнікаў Статута 1588 г. – поўнага кодэкса законаў ВКЛ.

Мікалай Радзівіл Чорны (1515–1565). Славуты дзяржаўны і рэлігійны дзеяч, мецэнат навукі і культуры. Адзін з самых вядомых прадстаўнікоў заможнага магнацкага роду. Займаў пасады віленскага ваяводы, канцлера. Садзейнічаў развіццю і ўмацаванню рэфармацыйнага руху ў Беларусі і Літве. Заснаваў тыпаграфіі ў Бярэсці, Нясвіжы. Надрукаваў на свае сродкі Біблію (1563). Быў апекуном дзеячаў культуры, у тым ліку С. Буднага.

Васіль Цяпінскі (1530(?)–1603(?)). Беларускі гуманіст і асветнік, пісьменнік, выдавец, удзельнік рэфармацыйнага руху. У 1570 г. на свае сродкі заснаваў тыпаграфію ў в. Цяпіна, дзе распачаў працу па выданні на беларускай мове Евангелля. Выпусціў Евангеллі ад Мацвея, Марка і пачатак ад Лукі, да якіх напісаў прадмову. Асуджаў паланізацыю беларускай шляхты. Выступаў у абарону роднай мовы, гісторыі, традыцый.

Другая палова XV–XVII стст.

Мялецій Смятрыцкі (1572–1633). Беларускі царкоўны і грамадскі дзеяч, пісьменнік-палеміст. Вучыўся ў Віленскай езуіцкай акадэміі, універсітэтах Германіі, атрымаў навуковую ступень доктара медыцыны. Выступаў супраць царкоўнай уніі. У 1610 г. напісаў кнігу «Трэнас», створаную па слядах царкоўна-рэлігійнага пагрому, арганізаванага уніяцкім мітрапалітам І. Пацеем у адносінах да

праваслаўных. Аўтар падручніка «Граматыкі славенскія...». У 1620 г. стаў полацкім праваслаўным архіепіскапам. На схіле жыцця прыняў унію, асудзіў праваслаўную царкву і сваю папярэдняю літаратурную дзейнасць у абарону праваслаўнай царквы.

Афанасій Філіповіч (1597–1648). Беларускі праваслаўны пісьменнік-публіцыст, грамадскі, палітычны і царкоўны дзеяч. Аўтар «Дыярыуша» («Дзённіка», 1646 г.) – помніка палемічнай літаратуры Беларусі, у якім знайшлі адлюстраванне пэўныя грані гераічнай барацьбы беларускага і ўкраінскага народаў супраць феадальна-каталіцкай агрэсіі.

Сімяон Полацкі (1629–1680). Беларускі паэт, драматург, культурны і грамадскі дзеяч і асветнік. У 1664 г. прыехаў у Маскву, з 1667 г. – настаўнік царскіх дзяцей. У канцы 70-х арганізаваў і ўзначаліў Верхнюю друкарню ў Крамлі. Па яго ініцыятыве заснавана першая вышэйшая навучальная ўстанова – Эліна-грэчаская акадэмія (потым Славяна-грэка-лацінская акадэмія).

Казімір Лышчынскі (1634(?)–1689). Беларускі мысліцель-атэіст. Вучыўся ў езуіцкіх установах Брэста, Кракава, Каліша і Львова. Працаваў выкладчыкам, памочнікам рэктара езуіцкай калегіі ў Брэсце, пасля разрыву з езуітамі – падсудак брэсцкага земскага суда. Аўтар атэістычнага трактата «Аб неіснаванні бога», за які ў 1689 г. быў спалены на вогнішчы ў Варшаве.

Ілля Каніевіч (1651(?)–1714). Выхадзец з Беларусі, асветнік, перакладчык, кнігавыдавец, паэт. Скончыў Слуцкую кальвінісцкую школу. Жыў у Галандыі, дзе працаваў ў друкарні. У 1700 г. у Амстэрдаме заснаваў друкарню. Прапагандаваў свецкія навукі, садзейнічаў развіццю асветы і распаўсюджванню ведаў у Расіі.

Георгій Каніскі (1717–1795). Украінскі і беларускі пісьменнік, царкоўны, палітычны і культурны дзеяч. Скончыў Кіеўскую духоўную акадэмію, у 1757 г. заснаваў Магілёўскую духоўную семінарыю. Выступаў супраць Берасцейскай царкоўнай уніі, імкнуўся да пашырэння рускай пісьменнасці ў Беларусі.

Першая палова XIX ст.

Міхаіл Клеафас Агінскі (1765–1833). Граф, палітычны дзеяч Рэчы Паспалітай і Расіі. Актыўна ўдзельнічаў у паўстанні пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі на тэрыторыі Беларусі, пасля яго падаўлення эмігрыраваў. З’яўляўся аўтарам плана стварэння аўтаномнага ВКЛ у складзе Расійскай імперыі. Вядомы беларускі і польскі кампазітар, аўтар паланэза «Развітанне з Радзімай».

Іосіф Аляшкевіч (1777–1830). Жывапісец, партрэтывіст і майстар гістарычнай кампазіцыі. Стваральнік партрэтаў у стылях позняга класіцызму і рамантызму, сярод якіх партрэты Л. Сапегі, М. Радзівіла, А. Чартарыйскага, А. Міцкевіча і інш.

Ілля Насовіч (1788–1877). Беларускі мовазнавец-лексікограф, фалькларыст, этнограф. Склаў першы гістарычны слоўнік беларускай мовы, а таксама тлумачальна-перакладны «Слоўнік беларускай мовы» (1870), дзе растлумачаны 13 тыс. слоў.

Ян Баршчэўскі (1794(?)–1854). Беларускі і польскі пісьменнік, выдавец, адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры. Збіраў і вывучаў беларускі фальклор. У Пецярбургу арганізаваў літаратурны гурток, які аб'ядноўваў выхадцаў з Беларусі. Адзін з самых вядомых твораў – «Шляхціц Завальня».

Ян Чачот (1796–1847). Беларускі і польскі паэт і этнограф, адзін з першых збіральнікаў беларускага фальклору. Адзін з кіраўнікоў тайнага студэнцкага таварыства філаматаў у Віленскім універсітэце. У творчасці адчуваецца моцнае ўздзеянне асветніцкіх ідэй сентыменталізму. Апублікаваў 6 фальклорных песенных зборнікаў, у сваіх вершах і баладах заклікаў гуманна ставіцца да сялян, крытыкаваў жорсткасць прыгону.

Адам Міцкевіч (1798–1855). Паэт, выхадзец з Навагрудчыны. Заснавальнік польскага рамантызму. Адзін з арганізатараў таемных таварыстваў філаматаў і філарэтаў. У 1824 г. высланы з Беларусі царскімі ўладамі ў Расію, дзе зблізіўся з дзекабрыстамі і А. С. Пушкіным. З 1829 г. у эміграцыі. У сваёй творчасці на польскай мове раскрываў тэмы і вобразы, падказаныя жыццём і гісторыяй беларускага народа (паэмы «Гражына», «Дзяды», «Конрад Валенрод», «Пан Тадэуш», героіка-патрыятычныя балады «Свіцязь», «Свіцязянькі» і інш.). Беларускую мову лічыў «самай гарманічнай з усіх моў, найменш зазнаўшай змены».

К. П. Тышкевіч (1806–1868). Беларускі археолаг, гісторык, этнограф, адзін з заснавальнікаў беларускай навуковай археалогіі. З 1836 г. жыў у Лагойску, дзе заснаваў музей старажытнасці, сабраў архіў старажытных рукапісаў, калекцыю мастацкіх твораў, каштоўную бібліятэку. Адзін з заснавальнікаў Віленскага музея старажытнасцей, член Віленскай археалагічнай камісіі.

В. Дунін-Марцінкевіч (1807–1884). Прадстаўнік беларускай літаратуры XIX ст., паэт, драматург, тэатральны дзеяч. Творчую дзейнасць пачаў у 1840 г. на Міншчыне. Аўтар твораў, напісаных у

асноўным на беларускай мове (вершаваных аповесцей і апавяданняў «Гапон», «Купала», «Травіца брат-сястрыца», п'ес «Пінская шляхта», «Ідылія» і інш.). Ён стварыў рэалістычныя вобразы шляхты, царскіх чыноўнікаў. Патрапіў пад праследаванне ўлад з-за падазрэння ў напісанні агітацыйных вершаў у час паўстання 1863 г.

Іван Хруцкі (1810–1885). Жывапісец. Творчасць звязана з мастацкім жыццём Беларусі і Расіі. Скончыў факультэт вольных мастацтваў Полацкага калегіума (1827), Акадэмію мастацтваў у Санкт-Пецярбургу (1836). Акадэмік жывапісу (1839). Працаваў у традыцыйных рускай акадэмічнай школы ў жанрах нацюрморта, партрэта, інтэр'ера, пейзажа.

Паўлюк Багрым (1813(?)–1891). Беларускі паэт. Аўтар антыпрыгонных вершаў, за распаўсюджванне якіх быў здадзены ў рэкруты. Вядомы як аўтар верша «Зайграй, зайграй, хлопча малы».

Адам Кіркор (1818–1886). Беларускі, польскі і рускі грамадскі дзеяч ліберальнага накірунку (адзін з пачынальнікаў беларускага лібералізму), публіцыст, выдавец, гісторык, археолаг, літаратуразнавец, этнограф. У 1860–1865 гг. рэдагаваў газету «Виленский вестник». Узначальваў віленскі гурток беларускіх, польскіх і літоўскіх пісьменнікаў.

Станіслаў Манюшка (1819–1872). Выхадзец з Беларусі. Польскі кампазітар, дырыжор, педагог. Стваральнік польскай нацыянальнай класічнай опернай школы. Першапачатковую адукацыю атрымаў у Мінску, з 1840 г. па 1858 г. жыў і працаваў у Вільні, потым у Варшаве. Яго першыя вадэвілі, музычныя камедыі і камічныя оперы звязаны з Беларуссю («Канторскія служачыя», «Латэрэя», «Рэкруцкі набор», «Сялянка» і інш.). У творах Манюшкі выкарыстаны беларускія народныя матывы. Атрымалі вядомасць яго песні на словы Яна Чачота.

Другая палова XIX – пачатак XX ст.

Кастусь Каліноўскі (1838–1864). Беларускі рэвалюцыянер-дэмакрат, мысліцель і публіцыст. У 1860 г. скончыў Пецярбургскі ўніверсітэт. З 1861 г. – на радзіме, дзе прыступіў да стварэння рэвалюцыйнай арганізацыі. Кіраўнік паўстання 1863–1864 гг. у Беларусі. Аўтар твора рэвалюцыйнай публіцыстыкі «Пісьмо з-пад шыбеніцы», адзін з выдаўцоў газеты «Мужыцкая праўда».

Францішак Багушэвіч (1840–1900). Беларускі паэт, празаік і перакладчык, пісаў пад псеўданімам Мацей Бурачок. Удзельнік

паўстання 1863–1864 гг. Заснавальнік крытычнага рэалізму ў беларускай літаратуры. У жанравых дачыненнях яго спадчына рознабакая: паэма, вершаваная аповесць, філасофскі роздум, казка і інш. («Кепска будзе», «У астрозе», «Мая дудка», «Праўда», «Воўк і авечка»).

Казімір Альхімовіч (1840–1916). Жывапісец, графік, прадстаўнік позняга рамантызму і рэалізму. Стварыў карціны на тэмы беларускай, літоўскай і польскай гісторыі: «Пахаванне Гедыміна», «Пасля бітвы», «Смерць Глінскага ў турме» і інш. Працаваў таксама ў бытавым жанры: «Жніво», «Хата селяніна».

Янка Лучына (1851–1897). Сапраўднае прозвішча Іван Неслухоўскі. Беларускі паэт-дэмакрат. Тэматычна яго паэзія была звязана пераважна з жыццём беларускай вёскі. Найбольш вядомы яго верш «Роднай старонцы». З яго паэзіі бярэ вытокі беларуская фальклорная лірыка. Збіральнік беларускага фальклору.

Еўдакім Раманаў (1855–1922). Беларускі этнограф і археолаг. Вывучаў матэрыяльную і духоўную культуру Беларусі: жыллё, сямейны побыт, народныя абрады. Апублікаваў каля 200 прац па этнаграфіі, фальклору, гісторыі, археалогіі і мове. Вёў археалагічныя раскопкі ў Магілёўскай і Віцебскай губернях.

Яўхім Карскі (1860–1931). Філолаг-славіст, заснавальнік беларускага мовазнаўства і літаратуразнаўства, этнограф і фалькларыст. Аўтар даследаванняў па гісторыі беларускай мовы, літаратуры. Энцыклапедыяй беларузнаўства стала яго фундаментальная трохтомная праца «Беларусы», дзе ўпершыню была навукова абгрунтавана нацыянальная самабытнасць беларусаў як асобнага славянскага народа.

Ігнат Буйніцкі (1861–1917). Беларускі акцёр, рэжысёр, тэатральны дзеяч, стваральнік беларускага нацыянальнага прафесійнага тэатра.

Змітрок Бядуля (1866–1941). Беларускі пісьменнік-публіцыст. Працаваў сакратаром газеты «Наша ніва», актыўна ўдзельнічаў у беларускім культурным жыцці. Першы зборнік – «Абразкі» (1913).

Мітрафан Доўнар-Запольскі (1867–1934). Беларускі гісторык, этнограф, фалькларыст. Апублікаваў больш за 150 навуковых прац па сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі і Літвы, дзекабрысцкаму руху, беларускай этнаграфіі. Найважнейшыя працы – «Гісторыя Беларусі», «Нарысы па арганізацыі заходнерускага сялянства ў XVI ст.», «Даследаванні і артыкулы».

Цётка (Алаіза Пашкевіч) (1876–1916). Беларуская паэтэса, празаік, удзельніца нацыянальна-вызваленчага руху, адна з заснавальніц БСГ, рэдактар маладзёжнага часопіса «Лучынка». Аўтар першых кніжак для дзяцей на беларускай мове.

Іван Луцкевіч (1881–1919). Беларускі археолаг, гісторык, этнограф і грамадскі дзеяч. Уваходзіў у рэдакцыю газет «Наша доля» і «Наша ніва». Удзельнік беларускага нацыянальнага адраджэння.

ЗМЕСТ

Прадмова.....	3
Змест дысцыпліны.....	5
Метадычныя рэкамендацыі па напісанні кантрольных работ.....	11
Тэматыка кантрольных работ.....	13
Пытанні да заліку.....	50
Літаратура.....	53
Дадатак.....	63

Вучэбнае выданне

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

Вучэбна-метадычны дапаможнік

Складальнікі: **Каляда Іна** Уладзіміраўна
Астрога Валянціна Міхайлаўна

Рэдактар *В. А. Бычкоўская*
Камп'ютэрная вёрстка *В. А. Бычкоўская*

Падпісана да друку 22.06.2009. Фармат 60×84¹/₁₆.
Папера афсетная. Гарнітура Таймс. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 4,7. Ул.-выд. арк. 4,8.
Тыраж 500 экз. Заказ .

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт».
220006. Мінск, Свядлова, 13а.
ЛІ № 02330/0549423 ад 08.04.2009.

Аддрукавана ў лабараторыі паліграфіі ўстановы адукацыі
«Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт».
220006. Мінск, Свядлова, 13.
ЛП № 02330/0150477 ад 16.01.2009.